

”Nyt me sinut poltimme”

Savitaipaleen kirkon palaminen 1918 kirkkonäytelmissä ja kulttuurinen muisti

Sofia Kilkkinen

Kandidaatintutkielma

Historian ja arkeologian tutkinto-ohjelma, historia

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Tammikuu 2026

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

Kandidaatintutkielma

Historian ja arkeologian tutkinto-ohjelma, historia

Sofia Kilkkinen

”Nyt me sinut poltimme”

Savitaipaleen kirkon palaminen 1918 kirkkonäytelmissä ja kulttuurinen muisti

Sivumäärät: 35

Tutkielmassani tarkastelen sitä, kuinka Savitaipaleen kirkon palaminen sisällissodassa vuonna 1918 näkyy kulttuurisen muistin kautta kahdessa paikkakunnalla tehdyssä kirkkonäytelmässä *Savinen taival* (1999) ja *Suojassa tuhannen siunatun kiven* (2014). Tutkin näytelmissä tehtyjä sanavalintoja, käytettyä musiikkia, tunteiden ilmaisuja ja henkilöhahmoja. Kiinnitän huomiota myös sodan kahteen osapuoleen, kristinuskon vaikutukseen ja siihen, mitä näytelmistä on jätetty pois. Kulttuurisen muistin näkökulmasta teen tulkintoja siitä, miten näytelmät luovat kuvaa tapahtuneesta. Käytän metodeina lähilukua ja kirjallisuustieteellistä näkökulmaa. Lisäksi käytän kulttuurisen muistin käsitettä työkaluna hahmottamaan sitä tapaa, jolla kirkon palaminen on näiden näytelmien kautta nähty.

Keskeisin tulokseni on se, kuinka näytelmät korostavat paikallista yhtenäisyyttä. Ne eivät ota kantaa vuoden 1918 sisällissotaan ja pyrkivät välttämään asettumasta selkeästi sodan kummankaan osapuolen puolelle. Näytelmät kuvaavat kirkon palamista negatiivista asiana, joka kuitenkin jätetään menneisyyteen ja josta halutaan siirtyä eteenpäin. Tulipalosta ei samanaikaisesti syytetä ketään ja samalla otetaan kollektiivinen vastuu. Huomioin myös sen, kuinka näytelmistä näkee, että sisällissodan kontekstissa puolueettomuus ei ole täysin mahdollista. Menneisyyttä myös häivytetään ja näytelmistä on jätetty asioita pois, esimerkiksi paikallisten ihmisten osuus tulipaloon ja sisällissotaan. Näiden huomioiden kautta on tärkeää tutkia, millaista mielikuvaa historiallisesta tapahtumasta luodaan taiteessa. Näytelmien näkökulmaan ovat vaikuttaneet tulkintani mukaan kristillinen uskonnollisuus ja näytelmissä käytetyt lähteet.

Avainsanat: Suomen sisällissota, kulttuurinen muisti, kirkkonäytelmät, Savitaipaleen kirkko

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Tausta ja tutkimuskysymykset	4
1.2	Alkuperäisaineistona kirkkonäytelmät	5
1.3	Metodit, käsitteet ja tutkimuskenttä	7
2	Näytelmät menneisyyden kuvaajina	9
2.1	Tulipalo lavalla ja sanoissa	9
2.2	Kristilliset sävyt ja merkitykset	11
2.3	Musiikilla ”Tulen halki”	14
2.4	Tuntevat naiset ja syntiset vangit	17
3	Menneisyydestä luotu tarina	20
3.1	Kaikki yhdessä vai ei kukaan	20
3.2	Häivytettyjä tapahtumia ja pois jätettyjä asenteita	22
3.3	Yhteisön muistiin piirtyvä kuva	25
4	Lopuksi	30
	Lähteet	32

1 Johdanto

1.1 Tausta ja tutkimuskysymykset

”Armolline Kaikkivaltias! Siunattu pyhättös, Pyhän Nikolaokse kirkko o kohannu suure vääryyve ja paahuus turmellu siu työtä! Ihmine o tuhonnu Siu luomas. Savitaipale mieste rakentama kirko”¹

Savitaipaleen kunnan edellinen kirkko tuhoutui täysin tulipalossa sisällissodan taisteluissa Savitaipaleen rintamalla. Tämä rintama oli Etelä-Karjalassa osa Savon rintamaa. Rintama syntyi helmi-maaliskuun vaihteessa punaisten valloitettua Savitaipaleen kirkonkylän sekä lähikirkonkylät Lemillä ja Taipalsaarella.² Valkoiset valloittivat Savitaipaleen punaisilta 23.–25.4. käydyissä taisteluissa, joissa myös puinen ristikirkko paloi 24.4.1918.³ Sota ja sen tapahtumat, kuten kirkon palaminen, eivät jätä jälkeä vain yksilöön, vaan vaikuttavat myös yhteisöön.⁴ Kirkon menettäminen tulipalossa on herättänyt paikkakunnalla tunteita ja ristiriitaisiakin näkemyksiä vielä vuosikymmeniä myöhemmin.

Tutkielmassani käsittelen Savitaipaleen kirkon palamista sisällissodassa kulttuurisen muistin näkökulmasta. Aineistonani on kaksi Savitaipaleella tehtyä kirkkonäytelmää. Tarkastelen näytelmissä tehtyjä sanavalintoja, tunteiden ilmaisua ja henkilöhahmoja. Pohdin kristinuskon vaikutusta kirkkotilassa esitettyjen näytelmien kuvauksiin. Kiinnitän huomiota sodan kahteen osapuoleen ja näytelmien valitsemiin näkökulmiin, ja siihen, mitä jätetään pois. Tämän analyysin kautta teen päätelmiä siitä, miten näytelmät ovat kulttuurisen muistin kautta muodostamassa paikallista kuvaa tapahtuneesta. Itse näytelmätekstin lisäksi tarkastelen näistä näkökulmista myös näytelmissä mukana ollutta musiikkia ja visuaalista puolta.

Rajaan aiheeni nimenomaan kirkon palamiseen, sillä se on yksittäinen erottuva tapahtuma, jolle on annettu esimerkiksi näiden näytelmien kautta historiallista arvoa. Tulipalo näkyy muistissa ja muistiaineistossa vielä edelleen. Tarkastelemanä näytelmät ovat vuosilta 1999 ja 2014, joten keskityn tämän ajanjakson muistamiseen. On hyvä ottaa huomioon, että myös yhteisön sisällä se, mitä muistetaan ja miten, on jatkuvassa muutoksessa, etenkin mitä

---

¹ *Suojassa tuhannen siunatun kiven* 2014, kohta 1. Taipaleen seurakunnan arkisto. Otsikon lainaus: *Savinen taival* 1999, 18. kohta. Taipaleen seurakunnan arkisto.

² Pylkkö 2013, 11.

³ Jurvanen 1981, 55–56.

⁴ Peltonen 2020, 9.

pidempi aika tapahtuneesta on. Kiinnostavaa on tarkastella, millaista muistaminen on ollut, kun ajallinen etäisyys tapahtumasta oli yli 80 vuotta.

Nykyajasta katsottuna varmaa tietoa tulipalon syistä ei ole, mutta valkoisten tykkituli on laajemmin tunnustettu selitys. Tämän amatöörihistorioitsija Pertti Jurvanen toteaa kirjoittamassaan kotiseutuhistoriikissa.⁵ Aihetta on kuvattu myös aikalaislehdissä, jotka erilaisista lähtökohdista päätyvät selittämään kirkon palamisen valkoisten tykkitulella.⁶ Vaikka tämä käsitys kirkon palon syystä on, se ei silti poista aiheeseen liittyviä värittyneitä ja ristiriitaisia tulkintoja. Tätä kuvaa hyvin amatöörihistorioitsija Pentti Pylkkö joka kertoo, että valkoisten osuutta tukee perimätieto sekä silminnäkijätodisteet. Hän esittelee, kuitenkin myös lähteitä, jotka tukevat punaisten osuutta, kuten aikalaiskertomuksia, joissa kirkon palamisen syystä on epävarmuutta sekä Mikkelin sanomien lisälehdessä 25. huhtikuuta olleen uutisen, jossa kerrotaan punaisten polttaneen kirkon. Hän tuo myös selvästi esille, että ei ole henkilökohtaisesti valmis sulkemaan punaisten osuutta pois. Pylkkön teksti on asenteellisesti kallistunut valkoiselle puolelle, vaikka hän pyrkii tekemään objektiivista historian tutkimusta.⁷

1.2 Alkuperäisaineistona kirkkonäytelmät

Tarkastelemani näytelmät ovat Anna-Mari Kaskisen kirjoittama *Savinen taival* (1999) ja Ismo Tuhkalaisen kirjoittama *Suojassa tuhannen siunatun kiven* (2014). Ne tarjoavat näkökulmaa lähivuosikymmenten muistamiseen ja muodostavat selkeän lähdekokonaisuuden. Näytelmät eivät kumpikaan käsittele pelkästään kirkon palamista. *Savinen taival* kuvaa Savitaipaleen historiaa pidemmältä aikaväliltä 1200-luvulta talvisotaan. *Suojassa tuhannen siunatun kiven* käsittelee Savitaipaleen nykyisen kirkon rakennusprosessia vanhan kirkon palamisesta uuden valmistumiseen, sekä hieman myös kirkon vaiheita siitä eteenpäin. Tutkin näytelmien niitä osia, jotka ovat relevantteja valitsemalleni rajaukselle, mutta huomioin ne myös kokonaisuuksina. Musiikista keskeisin on Anna-Mari Kaskisen säveltämä ja Pekka Simojoen sanoittama ”Tulen halki”, sen vuoksi, että se liittyy näytelmissä kiinteästi kirkon palamiseen

---

⁵ Jurvanen 1981, 56.

⁶ Karjala-lehdessä ilmestyi 25.04.1918 ”Savitaipaleen valloitus Mukana olleen kuvaus” niminen teksti, jossa todetaan kirkon palaneen pommituksessa. ”Savitaipaleen valloitus. Mukana olleen kuvaus.” *Karjala* 25.4.1919. Toveri-lehden numerossa 212, joka ilmestyi 10.9.1920 kuvataan, kuinka kirkon palaminen on valkoisten syytä, mutta siitä on syytetty punaisia. Valkoiset kirkon polttajina, *Toveri* 10.9.1920. Näiden tekstien ei voi nähdä vahvistavan tapahtumaa, mutta ne ovat kaksi samaan lopputulokseen päätyvää aikalaiskirjoitusta sodan eri puoliin kytkeytyneiltä tahoilta.

⁷ Näiden lisäksi Pylkkö mainitsee aikalaisten muistelmia sekä kuolinvuoteella tehdyn tunnustuksen. Valkoisten osuuteen hän esittelee haastatteluja silminnäkijöiltä, sekä muita silminnäkijäkertomuksia. Pylkkö 2013, 376–379.

ja on yhdistävä linkki näytelmien välillä. Samalla kiinnitän huomion myös muuhun musiikkiin ja kappaleisiin, jotka näytelmät yhdistävät tarkasteltavaan aiheeseen. Pääasiassa käytän näytelmien painettuja käsikirjoituksia. Visuaalisen analyysin tukena olen käyttänyt näytelmistä tehtyjä tallenteita. Ne on eritelty viitteissä, mutta selkeyden vuoksi viittaaan molempiin lähdetyyppeihin näytelmien kohtauseroilla. Osa visuaalisesta analyysistä perustuu lisäksi käsikirjoituksen parenteeseissa olleisiin huomioihin.

Kirkkonäytelmällä tarkoitan tässä tutkielmassa näytelmiä, jotka on esitetty kirkkotilassa ja joissa on nähtävissä kristinuskon vaikutteita. Savitaipaleen kunnassa kirkkonäytelmillä on pitkä perinne, sillä niitä on toteutettu 1990-luvun alusta eteenpäin viisi, joka on yhdelle pienelle kunnalle suhteessa paljon. Näistä ensimmäiset, kuten passiodraama *Tien te sinne tiedätte* (1992), olivat selvästi uskonnollisia, kun taas myöhemmissä kuten omaan aineistooni kuuluvissa näytelmissä käsitellään myös paikallista historiaa.⁸

Näytelmissä kyseessä ei ole historiallisesti tarkka kuvaus, vaan näytelmien kirjoittajien, sekä koko työryhmän tulkinta tapahtuneesta. Kirkkonäytelmät ovat myös taiteen muoto ja käyttävät taiteen keinoja. Aineiston kautta ei ole tarkoituksena tarkastella mitä menneisyydessä tapahtui, vaan millainen kuva siitä annetaan. Näytelmät on tehty esitettäväksi nimenomaan Savitaipaleella, Savitaipaleen nykyisessä kirkossa. *Savisen taipaleen* kirjoitusprosessia lukuun ottamatta ne ovat vahvasti kyläläisten itsensä suunnittelemlia ja toteuttamia.⁹ Tällöin ne antavat kuvan nimenomaan paikkakunnan sisällä tapahtuvasta muistamisesta, vaikka eivät olekaan ainoa tapa, jolla tapahtunutta on paikallisesti muistettu. Sitä on sivuttu myös muun muassa kotiseutuhistoriikkeissa.¹⁰ Selkeänä kokonaisuutena näytelmät osoittavat oman aikansa tapaa käsitellä vaikeaa menneisyyttä. Ne sijoittuvat ajallisesti lähelle toisiaan ja tarjoavat myös vertailupintaa.

---

⁸ Tani 2022, 125–126.

⁹ *Savista taivalta* on ollut tekemässä 150 henkilön työryhmä paikallisia ihmisiä. Näytelmä tilattiin Pekka Simojoelta ja Anna-Mari Kaskiselta. Ohjaajana toimi jo aiemmat näytelmät ohjannut Arto Myllärinen, samoin musiikista vastasi Taisto Taalikainen, joka oli tehnyt samaa myös aiempien näytelmien kohdalla. Tuottajana toimi Savitaipaleen Musiikinystävien puheenjohtaja Jouko Saramies. *Suojassa tuhannen siunatun kiven* kirjoitti savitaipalelainen Ismo Tuhkalainen ja musiikin johtamisesta vastasi Sanna Pulkkinen. Ohjaaja oli sama, kuin aiemmissa näytelmissä. Tani 2022, 127–128.

¹⁰ Esimerkiksi Pertti Jurvanen kertoo tapahtumasta kirjassaan *Savitaipale kotiseutuni* sekä käsitellessään sisällissotaa, että Savitaipaleen kirkkotilojen historiaa. Jurvanen 1981, 56, 127–128.

1.3 Metodit, käsitteet ja tutkimuskenttä

Aineiston ollessa kaunokirjallisuutta sovellan sen tarkasteluun kirjallisuuden tutkimuksen näkökulmia, erityisesti draaman analyysin keinoja. Tarkastelen muun muassa tekstiä näytelmäkirjallisuutena ja tunteiden ilmaisun välittymistä dialogista. Näytelmien kappaleita tarkastelen lyyrisinä teksteinä, jolloin näkökulmat liittyvät esimerkiksi kappaleiden puhetilanteisiin. Käytän tekstin analyysissä lähilukua, sillä tarkoitus on pohtia esimerkiksi yksittäisiä vuorosanoja ja sanavalintoja hyvin tarkasti ja intensiivisesti. Tutkin, mitä teksti haluaa sanoa, miten se toimii ja miten se luo haluamansa mielikuvan. Tähän aineistoon lähiluku on erityisen hyvä metodi, sillä se on käytössä sekä kirjallisuuden, että historian tutkimuksessa.¹¹

Käsittelen näytelmiä kulttuurisen muistin näkökulmasta. Kulttuurinen muisti on moninainen ja muuttuva käsite, joten on tärkeää kartoittaa, miten käytän sitä osana tätä tutkielmaa. Lähestymiseni perustuu Astrid Erllin ja Ansgar Nunningin esseekokoelmaan *A Companion to Cultural Memory Studies* (2013), sekä Jan Assmanin ja John Czaplickan artikkeliin *Collective Memory and Cultural Identity* (1995). Kulttuurinen muisti toimii sekä yksilön, että yhteisön tasolla. Siihen kuuluu sekä taso, jolla yhteisö vaikuttaa yksilön muistiin, että taso, jolla yhteisöt luovat jaettua menneisyyttä. Yhteisöllä ei ole varsinaista omaa muistia, mutta siinä on samoja piirteitä, kuin yksilön muistissa kuten selektiivisyyttä. Tutkielmani liikkuu ennen kaikkea jälkimmäisellä tasolla. Haluan tarkastella sitä, miten yhteisö muistaa asioita ja miten tämä muisti syntyy yhteisön sisällä. Keskityn nimenomaan muistamisen kollektiivisiin puoliin. Samalla yhteisön muistia ei ole ilman yksilöitä, joten näitä kahta lähestymistapaa on mahdotonta täysin erottaa toisistaan.¹²

Käsitteenä kulttuurista muistia sovelletaan tavallisesti laajemmin esimerkiksi tietyn maan tai kansan kontekstissa. Omassa tutkielmassani, joka lähestyy aihetta huomattavasti pienemmällä mittakaavalla, kulttuurisen muistin käsite toimii työkaluna, jolla hahmotan sitä, kuinka menneisyyttä on Savitaipaleen kunnassa tuotu esille. Myös useimmat lähteeni käyttävät nimenomaan tätä käsitettä. Lisäksi kulttuurisen muistin käsitteellä yhden paikkakunnan yksittäistapaus tuodaan osaksi sitä, kuinka sisällissota näkyy koko Suomen kulttuurisessa muistissa.

---

¹¹ Ohrvik, 2024, 238–260.

¹² Erll 2010, 5–7.

Tutkielmassani puhun vuoden 1918 tapahtumista nimenomaan sisällissota-termillä. Kyseessä ei ole neutraalein käsite, vaan neutraalimpaa olisi puhua vain vuoden 1918 tapahtumista. Käsitteenä sisällissota on kuitenkin tässä kontekstissa helposti ymmärrettävissä ja suurin osa aiheen ympärillä olevaa tutkimusta käyttää sitä. Se tuo selkeästi esiin, että sodan osapuolet olivat pääasiassa saman valtion sisältä, mutta ei kuitenkaan sulje pois ulkopuolisen tahon osallisuutta. Sisällissota-termi ei ole täydellinen. Oleellisempaa kuitenkin on, että se ei nojaa suoraan sodan kumpaankaan osapuoleen.¹³

Sisällissotaa on Suomessa tutkittu runsaasti viime vuosikymmenten aikana erilaisista näkökulmista. 2000-luvulle tultaessa tutkimus on lisääntynyt ja aiheet ovat yhä kasvavissa määrissä moninaistuneet. Sisällissotaa on lähestytty paljon myös muistamisen näkökulmista.. Käsittelemäni tapaus ja käyttämäni aineistot ovat sen verran rajatut, että niistä en ole löytänyt aiempaa akateemista tutkimusta.

Tärkein sisällissodan muistamiseen liittyvä tutkimuskirjallisuus, jota tässä tutkielmassa käytän, ovat folkloristi Ulla-Maija Peltosen *Barbaria ja unohdus* (2020) sekä *Muistin paikat* (2003). *Barbaria ja unohdus* on kokoelma Peltosen itsensä kirjoittamia artikkeleita, jotka on alun perin julkaistu eri paikoissa. Artikkelit on eritelty lähdeluettelossa, mutta selkeyden vuoksi viitataan niihin kaikkiin samalla tavalla, yhtenäisenä kokoelmateoksena. Lisäksi käytän sisällissotaa ja sen eri puolia, kuten kirkon roolia käsittelevää kirjallisuutta, kirjallisuustieteellistä kirjallisuutta, sekä erilaista muistitutkimuksen ja kulttuurista muistin lähestymistavan kirjallisuutta. Käytän tutkielmani tukena myös aikalaislähteinä Savitaipaleella kirjoitettuja kotiseutuhistoriikkeja, kuten Pentti Pylkön *Vaiettu vuosi Savitaipaleen rintama 1918* (2013) ja Pertti Jurvasen *Savitaipale kotiseutuni* (1981).

---

¹³ Ylikangas 1993, 110–111.

2 Näytelmät menneisyyden kuvaajina

2.1 Tulipalo lavalla ja sanoissa

Näytelmät luovat oman versionsa todellisuudesta välittäen sen yleisölle. Täysin objektiivisen kuvauksen sijaan taide tekee valintoja. Jopa neutraali lähestymistapa on valinta. Valinnat näkyvät sanoissa, ilmaisutavoissa ja siinä, mitä tapahtumia kertomukseen ylipäättänsä on haluttu sisällyttää. Kulttuurisen muistin alustana kaunokirjallisuus luo tulkintoja vaikeasta menneisyydestä.¹⁴ Draamassa osana kaunokirjallisuutta yksityiskohdat eivät synny tyhjästä. Kulttuurinen muisti myös perustuu selkeille kohdille, kuten yksittäisille tapahtumille, historiasta.¹⁵ Näytelmät rakentavat sitä, mitä nämä kunnan yhteisölle keskeiset tapahtumat ovat esimerkiksi nostamalla kirkon palamisen toistuvan tarkastelun alaiseksi.

Kummassakin käsitellyssä teoksessa varsinaisen tulipalon ja sen jälkiselvittelyjen kuvaus on ainoastaan osa näytelmää. Vain vähän tästä on esitetty suoraan lavalla. *Savinen taival* -näytelmässä kerronta tapahtuu ennen kaikkea dialogin kautta. Sen aikana kaikki näyttelijät seisovat näyttämöllä yhdessä suurena joukkona. Naisten ja lasten kuvataan katsovat tapahtumaa sivusta. Yksi äideistä kysyy, miksi valkoiset ampuvat kirkon suuntaan. Vanha nainen tuo esille huhun punaisten konekivääristä tornissa.¹⁶ Toinen äideistä ei usko huhuun: ”. kirkkoon ne eivät sitä veisi”. Keskustelu päätetään dramaattisesti lapsen huutaessa kirkon palavan: ”...Ne ampuivat sinne!” Tämän jälkeen väki kokoontuu suremaan kirkon raunioille.¹⁷

Näytelmä *Suojassa tuhannen siunatun kiven* alkaa suoraan kirkon tuhoutumisella. Sotilaspukuinen nuori mies juoksee lavalle ja kysyy huutaen, onko paikalla enää ketään. Taustalla kuuluu pommitusten ääni ja kohtauksessa soi etäisenä Jean Sibeliuksen ”Finlandia”, jonka jälkeen suuri joukko näyttelijöitä laulaa kappaleen ”Tulen halki”. Näyttelijät liikkuvat kirkon käytävällä, sekä sen etuosassa ja ihmismäärä lisääntyy koko ajan. Tulta kuvataan

---

¹⁴ Peltonen 2020, 227.

¹⁵ Assman, Jan 2010, 113.

¹⁶ Pertti Jurvanen mainitsee kotiseutuhistoriikissaan, että valkoiset olisivat kohdistaneet tulen nimenomaan kirkkoon, koska luulivat, että sinne olisi sijoitettu punaisten konekivääri, mutta myöhemmin tämä oletus olisi osoitettu vääräksi. Mitään lähdeviitteitä sille, mistä tämä tieto olisi peräisin ei Jurvanen anna. Jurvanen 1981, 56.

¹⁷ *Savinen taival* 1999, 18. kohtaus. Taipaleen seurakunnan arkisto. *Savinen taival* VHS-taltiointi 13.3.1999, 18. kohtaus. Taipaleen seurakunnan arkisto.

punaisilla valoilla. Varsinaisen dialogin alettua kirkko on jo palanut. Kyläläisiä on kokoontunut yhteen osoittamaan surua palaneen kirkon vuoksi.¹⁸

Kun puhutaan näytelmien sisällöstä, on hyvä ottaa huomioon myös, mistä historiallisiksi katsottujen teosten sisältämät tiedot tulevat. *Savinen taival* käyttää lähteenään Pertti Jurvasen teosta *Savitaipale kotiseutuni*, Pertti Jurvasen, Markku Paakkisen ja Hugo Savolaisen *Isien taival. Savitaipale 1639–1989* teosta, sekä haastatteluja Pertti Jurvaselta, kirkkoherra Paavo Hillolta ja muilta mainitsemattomilta asiantuntijoilta. Nämä tiedot mainitaan näytelmäkäsikirjoituksen alussa.¹⁹ Se, miten historiaa näytelmissä kuvataan ei ole vain tekijöiden oma näkemys menneisyydestä vaan myös näkemys, joka aiheen paikallisilla asiantuntijoilla on, sekä mitä he ovat töissään painottaneet. *Suojassa tuhannen siunatun kiven* -näytelmän käsikirjoitus ei anna vastaavaa tietoa.

Molempien näytelmien käyttämässä puhetavassa yhdistyy, se kuinka vastuusta tehdään yhteinen. Vaikka sisällissodan muistamisessa korostuu kahtia jakautuneisuus, käyttämässäni aineistossa se ei juuri ollenkaan nouse esille.²⁰ *Savinen taival* -näytelmässä todetaan ”me sinut poltimme”.²¹ *Suojassa tuhannen siunatun kiven* käyttää sanamuotoja, kuten ”ihminen on tuhonnut” ja ”me ylenkatsomme sinun kättesi tekoja”. Kirkon valmistuttua todetaan ”suokoon Jumala, että kirkko voisi olla kaikkien kuntalaistemme koti”. Kun näytelmän lopussa tapahtuu siirtymä nykypäivään, todetaan kirkko-oppaan suulla kirkon tuhoutuneen tulipalossa ilman, että todetaan, miten näin tapahtui.²² Näytelmät toistavat tätä näkökulmaa. Kaikki ovat yhteisesti osallisia ja uusi kirkko rakennetaan kaikille yhteisesti.

Samoja asioita kuvataan myös visuaalisesti, mikä näytelmässä kirjallisuuden lajina on välttämättömyyden sanelemaa. Kaikki, mitä näytelmäkirjailija haluaa kertomuksellaan välittää katsojille, täytyy tuoda esille näyttämön kautta, dialogilla ja visuaalisilla keinoilla.²³ *Savisessa taipaleessa* ennen tulipaloa kannetaan valkoista lakanaa ja leikataan punaisia nauhoja. Kirkon palon jälkeen rappusilla on valkoisia ja punaisia vaatteita. Valkoisissa kuvataan olevan veritahroja.²⁴ *Suojassa tuhannen siunatun kiven* näytelmässä sama käy ilmi etenkin näyttelijöiden kautta. Kaikki hahmot lapsista vanhuksiin esitetään puolueettomina,

¹⁸ *Suojassa tuhannen siunatun kiven* 2014, kohtaus 1. Taipaleen seurakunnan arkisto. *Suojassa tuhannen siunatun kiven* DVD-taltiointi 30.3.2014, kohtaus 1. Taipaleen seurakunnan arkisto.

¹⁹ *Savinen taival* 1999. Taipaleen seurakunnan arkisto.

²⁰ Peltonen 2020, 30.

²¹ *Savinen taival* 1999, 18. kohtaus. Taipaleen seurakunnan arkisto.

²² *Suojassa tuhannen siunatun kiven* 2014, kohtaus 10. Taipaleen seurakunnan arkisto.

²³ Steinby ja Tanskanen 2013, 292–293.

²⁴ *Savinen taival* 1999, 18. kohtaus. Taipaleen seurakunnan arkisto.

sekä tekstissä, että välttämällä vaatetuksessa kummankaan puolen symboleja. Edes alussa esiintyvä sotilas ei ole selkeästi punainen tai valkoinen.²⁵

Varsinaisesti ainut hetki, kun sota näytelmissä nimetään, on näytelmässä *Suojassa tuhannen siunatun kiven*, jossa yksi henkilöhahmoista toteaa Savitaipaleen kirkon tuhoutuneen vapaussodan kiivaissa taisteluissa. Termi vapaussota viittaa voimakkaasti sisällissodan valkoisten puolelle. Historioitsija Heikki Ylikangas toteaa kirjoituksessaan, että sisällissodasta puhuminen vapaussotana liittyy ennen kaikkea venäläisten osallisuuteen ja narratiiviin, jonka mukaan sisällissodan keskiössä olisivat olleet Venäjän valtakirkimykset, sekä taistelu vapaudesta Venäjän valtaa vastaan.²⁶ Näytelmää tarkastellessa on vaikeaa sanoa, onko kyseessä tarkoituksellinen kannanotto vai halu käyttää termiä, joka on todennäköisesti ollut ajalla heti valkoisen puolen voitettua tavallisemmin käytössä. Sisällissota on ajanjaksona kahtiajakautunut ja väritty, joka on korostunut sodan muistamisessa esimerkiksi eri puolten omilla muistomerkeillä.²⁷ Tässä yhteydessä yksittäisilläkin sanavalinnoilla on merkitystä. Vapaussota-termin sisältämät sävyt on 2010-luvulla varmasti tiedetty. Valintana se luo särön näytelmän puolueettomuuteen. Tästä huolimatta puolueeton lähestymistapa tekee epätodennäköiseksi sen, että kyseessä olisi tarkoituksellinen nyökkäys sisällissodan valkoisille.

2.2 Kristilliset sävyt ja merkitykset

Näytelmät nojaavat kerrontaansa kirkon tulipalon käsittelyn kontekstissa luonnollisesti paljon kristillisyyteen ja kristilliseen uskoon. Kristillinen ote heijastuu siihen, miten tapahtumasta puhutaan, millaista visuaalista ilmettä käytetään ja miten esimerkiksi näytelmien puhe on rakennettu. Käsitlemissäni kohtauksissa kristillinen usko on kaikessa läsnä. Hahmoina toimii kummassakin näytelmässä kristinuskon ammattilaisia, pappeja, rovasteja ja kirkkoherroja, jotka käsitteleni ajanjakson osalta pohjaavat todellisiin aikalaisiin.²⁸ Molemmat näytelmät on esitetty Savitaipaleen nykyisessä kirkossa, lavana kirkon käytävät ja alttarin edustalla oleva alue.²⁹ Näytelmät on tehty kirkon juhluvuosia varten ja seurakunta on ollut niissä vaikuttavana tahona, vaikka projektia eivät ole vetäneet nimenomaan seurakunnan

²⁵Suojassa tuhannen siunatun kiven DVD-taltiointi 30.3 2014, Kohtaus 1, Taipaleen seurakunnan arkisto.

²⁶Ylikangas 1993, 111–112.

²⁷Peltonen 2020, 30.

²⁸Näytelmissä esiintyvät kirkkoherra Frans Vilhelm Durchman, tuomiorovasti A.W. Kuusisto ja pastori Mikko Katila. Jurvanen 1981, 126, 128, 131.

²⁹*Suojassa tuhannen siunatun kiven* DVD-taltiointi 30.3 2014, Kohtaus 1, Taipaleen seurakunnan arkisto. *Savinen taival* VHS-taltiointi 13.3.1999, 18. kohtaus. Taipaleen seurakunnan arkisto.

työntekijät.³⁰ Kaunokirjallisuudella on historian käsittelyssä eheyttävä rooli.³¹ Näytelmät antavat tämän saman roolin myös kristinuskolle ja näin yhdistävät nämä kaksi.

Kummassakin näytelmässä on rukouksenomaisia repliikkejä. Hyvä esimerkki tästä on *Suojassa tuhannen siunatun kiven* ensimmäinen repliikki: ”Armolline kaikkivaltias! Siunattu pyhättös, Pyhä Nikolaokse kirkko o kohannu suure vääryyve ja pahuus turmellu siu työtä! ...”³² *Savinessa taipaleessa* tuomiorovasti Kuusisto lausuu uuden kirkon rakennuttua: ”...Suokoon Jumala, että tämä kirkko voisi olla kaikkien asukkaittemme koti ja suoja tulevina vuosina ja vuosikymmeninä.”³³ Näytelmistä ei tule näiden seikkojen kautta suoraan uskonnon harjoittamista, mutta kielen uskonnollisilla sävyillä osoitetaan positiivista ja läheistä suhdetta kristilliseen uskoon.

Etenkin näytelmässä *Suojassa tuhannen siunatun kiven* korostuu anteeksipyyttäminen Jumalalta: ”Anna anteeks näille julmuuve tekijöil!” Kirkon palaminen esitetään myös suoraan rikkeenä Jumalaa vastaan. ”Voi meit kurjii lapsiais, jotka ollaa syntisin rikottu Siun rakkauttas vastaa!” Syyllistä ei kuitenkaan nimetä, vaan syy esitetään yhteisenä.³⁴ Historioitsija Oili Kleemola käsittelee artikkelissaan sotien välisen ajan kuvateosten antamaa kuvaa sisällissodasta. Hän kuvaa, kuinka kirkon häpäiseminen esitetään yhtenä pahimpana mahdollisena tekona.³⁵ Tätä samaa ajatusta on mahdollista soveltaa käsittelemääni aineistoon ja kontekstiin. Yhteisö tuomitsee näillä sanamuodoilla ja valinnoilla ihmisten vaikutuksen kirkon paloon. Ulla-Maija Peltonen toteaa, että anteeksianto on monimutkainen käsite, jota on sisällissodan kohdalla linkitetty nimenomaan kristinuskoon.³⁶ Kirkko on seurakunnan ja sen uskonnollisen elämän keskus. Näyttäytyy luontevana, että anteeksi pyydetään nimenomaan Jumalalta.

Maalaispaikkakunnalla 1900-luvun alussa kristillisellä uskolla on ollut merkittävä rooli. Kirkko on ollut kyläyhteisön keskus ja suuri osa tavallisen kansan identiteettiä. Sisällissodan aikana tavallisesti kummankin osapuolen hallitsemilla alueilla jumalanpalvelukset saivat

---

³⁰ *Savinen taival* tilattiin seurakunnan toimesta kirkon täyttäessä 75-vuotta. *Suojassa tuhannen siunatun kiven* on tehty kirkon täyttäessä 90 vuotta. Projektin pääasialliset vetäjät on mainittu johdannon viitteissä. Tani 2022, 126–128.

³¹ Peltonen 2020, 195.

³² *Suojassa tuhannen siunatun kiven* 2014, Kohtaus 1. Taipaleen seurakunnan arkisto.

³³ *Savinen taival* 1999, 19. kohtaus. Taipaleen seurakunnan arkisto.

³⁴ *Suojassa tuhannen siunatun kiven* 2014, Kohtaus 1. Taipaleen seurakunnan arkisto.

³⁵ Kleemola 2018, 278. Kleemola tarkastelee kuvateoksia *Suomen vapauussota kuvissa* (Otava 1934) ja *Vapauussodan kuvahistoria* (Otava 1938). Kyseessä ovat painetut teokset, jotka esittelevät sisällissotaa kuvina. Kleemola, 2018, 265.

³⁶ Peltonen 2020, 160.

jatkua ja sota-aikojen yleiseen tapaan niissä käyminen kasvoi. Syyt kirkkoa ja papistoa kohtaan tapahtuneisiin väkivaltaisuuksiin olivat tavallisesti paikallisia ja etenkin sodan alkupuolella myös punaisten vainajat haudattiin.³⁷ Savitaipaleella tilanne ei ole koko sotaa uskonnollisen elämän osalta pysynyt tasaisena. Toinen paikkakunnan pappiloista paloi Pylkön mukaan punaisten sytyttämänä.³⁸ Myös ainakin pappi Mikko Katila pakeni joksikin aikaa paikkakunnalta.³⁹ Nämä ovat luultavasti vaikuttaneet kirkollisen elämän jatkuvuuteen, mutta eivät välttämättä paikalliseen uskonnollisuuteen. Kirkon ja seurakunnan rooliin liittyen näytelmät korostavat kirjoitusajankohdastaan kirkon merkitystä. Samalla alleviivataan tapahtuneen aiheuttamaa traumaa. ”Oon miekii, vanha mies saanu ikäni rukoilla siu kauniis temppelis ... Mut nyt mie jouvu seisomaa savuavil raunio!”⁴⁰ Kirkko on ollut ihmisille merkityksellinen ja sen palaminen on vaikea asia. Näytelmät haluavat sanoa, että oman kirkon ja seurakunnan merkitys kuntalaisille ei ole vuosikymmenten saatossa muuttunut.

Näytelmissä kristinuskoa tai kirkkoa kohtaan esitetyt kielteiset sävyt jäävät vähäisemmiksi. *Suojassa tuhannen siunatun kiven* -näytelmässä epäily tulee suorimmin lapsen suusta. ”Äiti! Mis Jeesus on? Onks Hääki palant kirko mukan?” Lapsen vanhemmat osoittavat epäilyn aiheettomaksi.⁴¹ Ainut, joka rikkoo uskontoon luottavan tunnelman, on näytelmän alussa vuorosanojen välissä toistettu lause ”Missä olet Jumala nyt”.⁴² Sanoilla osoitetaan syyttämisen sijaan ennemmin epätoivoa. Muuten sävy näytelmissä on Jumalaa, kirkkoa ja sen edustajia kohtaan pääasiassa positiivinen. Tämä on luontevaa, kun otetaan huomioon se, että näytelmät on tehty yhteistyössä seurakunnan kanssa.

Muun uskonnollisuuden lisäksi aineistossani viitataan suoraan Raamattuun. Tekstissä kuvataan tilapäisen rukoushuoneen valmistumista.

Pieni rukoushuone kunnantuvan kupeessa vihittiin käyttöön ensimmäisenä adventtina 1918. Tämä vaatimaton rakennus valaistiin kynttilöin ja alttariseinälle muotoiltiin havuköynnöksistä sanat: ”Isä, anna heille anteeksi”.⁴³

³⁷ Huhta 2010, 34–35.

³⁸ Pylkkö 2013, 375–376.

³⁹ Rainio 1924, 12.

⁴⁰ *Suojassa tuhannen siunatun kiven* 2014, Kohtaus 1. Taipaleen seurakunnan arkisto.

⁴¹ ”Voi miu rakas lapsein. Paula kulta! Älä pelkää. Hää ei meit hylkää millonkaa”. *Suojassa tuhannen siunatun kiven* 2014, Kohtaus 1. Taipaleen seurakunnan arkisto.

⁴² *Suojassa tuhannen siunatun kiven*, Kohtaus 1. Taipaleen seurakunnan arkisto.

⁴³ *Suojassa tuhannen siunatun kiven* 2014, Kohtaus 3. Taipaleen seurakunnan arkisto.

Kyseessä on suora lainaus Raamatusta, Jessuksen sanoista ristillä.⁴⁴ Tekstillä halutaan samalla muistuttaa Jessuksen kärsimyksestä ja kristinuskon ydinsanomasta, mutta myös viitata sisällissotaan. Sotaan osallistuneille ja kirkon palosta vastuullisille halutaan pyytää anteeksiäntoa. Tätä sanomaa ja todellista historiaa korostetaan sillä, että sanat oli todella muotoiltu näytelmän ajaksi Savitaipaleen nykyisen kirkon seinälle.⁴⁵

Molemmissa näytelmissä uskonnollisuus ilmenee myös muilla visuaalisilla keinoilla, joista keskeisin on se, kuinka kirkko toimittaa näyttämön virkaa. Näytelmän kerronnassa ovat mukana sekä se aika ja paikka, jossa näytelmä esitetään, että fiktiivisen maailman vastaavat näyttämölle luotuina.⁴⁶ Kirkko on näyttämönä uniikki siinä, että kirkossa tapahtuvat kohtaukset syntyvät lavalle, kuin itsestään. Muunlaiset miljööt tuodaan esille rekvisiitalla ja kerronnalla, mutta suuren osan ajasta molemmissa näytelmissä henkilöt ovat kokoontuneina erikseen nimeämättömiin paikkoihin. Kirkko näyttämönä korostaa näytelmän kristillistä aatemaailmaa. Kirkossa tilana ei ole ylipäätänsä mahdollista esittää kovin kriittisiä näkemyksiä kristinuskosta. Rekvisiitan kautta tehty voimakas uskonnollinen symboli on se, kun *Suojassa tuhannen siunatun kiven* näytelmässä, nainen kohottaa puisen ristin ylös keskellä kirkkoa käytävien risteyskohdassa ensimmäisen kappaleen ”Tulen halki” aikana.⁴⁷ Uskon pysyvyyttä ja merkitystä osoitetaan samaan aikaan, kun kuvataan traumaattista tapahtumaa.

2.3 Musiikilla ”Tulen halki”

Musiikkia käytetään tehokeinona luomaan tunnelmaa ja synnyttämään mielikuvia kummankin näytelmän alusta lähtien. Musiikki ei ole erillään muusta tekstistä ja myös muut näytelmien ominaisuudet, kuten uskonnollisuus näkyvät sen kautta. Musiikki ja ääni on tehokas tapa vaikuttaa kuulijaan, sillä niitä ei täysin vastaanoteta tietoisella tasolla. Musiikilla vaikuttaminen on myös sanallista huomaamattomampaa.⁴⁸ Musiikilla voidaan korostaa sitä vaikutelmaa, joka tulipalosta on näytelmissä haluttu antaa.

---

⁴⁴ Kun tultiin paikkaan, jota kutsutaan Pääkalloksi, he ristiinnaulitsivat Jessuksen ja rikolliset, toisen hänen oikealle puolelleen, toisen vasemmalle. Mutta Jeesus sanoi: ”Isä anna heille anteeksi, he eivät tiedä mitä tekevät.” Sotilaat jakoivat keskenään Jessuksen vaatteet ja heittivät niistä arpaa. Luuk. 23:33–34. Raamattu.

⁴⁵ *Suojassa tuhannen siunatun kiven* DVD-talenne 30.3.2014, Kohtaus 3. Taipaleen seurakunnan arkisto.

⁴⁶ Steinby ja Tanskanen 2013, 332.

⁴⁷ *Suojassa tuhannen siunatun kiven* DVD-talenne 30.3.2014, Kohtaus 1. Taipaleen seurakunnan arkisto.

⁴⁸ Välimäki 2008, 13. Alaluvun 2.3. otsikon viite: *Suojassa tuhannen siunatun kiven*. Kohtaus 1. Taipaleen seurakunnan arkisto.

Suojassa tuhannen siunatun kiven -näytelmä alkaa Jean Sibeliuksen ”Finlandian” soidessa taustalla.⁴⁹ Tämä asettaa jo heti näytelmälle tunnelman. Sävellyksellä ei ole suoraa linkkiä sisällissotaan tai sen kumpaankaan osapuoleen, vaikka se on sävelletty ennen sisällissotaa. Tämä korostuu etenkin, kun näytelmä käyttää vain sävellyksen instrumentaaliosaa, ei ”Finlandia-hymniä”. On hyvä ottaa huomioon, että näytelmät on tehty 1990- ja 2010-luvuilla, jolloin sävellyksen merkitys liittyy erityisesti niihin merkityksiin, joita sille on tänä aikana annettu. ”Finlandia” on noussut symboloimaan Suomen valtiota, suomalaisuutta, isänmaallisuutta ja itsenäisyyttä.⁵⁰ On mahdollista, että näytelmässä teoksen käytön tarkoituksena on luoda yhtenäisyyttä ja tunnetta siitä, että kaikki suomalaiset ovat kokeneet saman trauman ja vaikean kokemuksen. Samalla kappalevalinta luo tiettyjä sävyjä näytelmään. Esimerkiksi sävellykseen liittyvän ulkoisten valtojen sorron vastustamisen liittäminen sisällissotaan viittaa aina enemmän sodan valkoiseen osapuoleen.

Kirkon palamisen käsittelyn kannalta merkittävin kappale *Suojassa tuhannen siunatun kiven* -näytelmässä on ”Tulen halki”. Heti ”Finlandian” ja sodan äänien jälkeen kappale avaa näytelmän ennen yhtäkään repliikkiä. Kappale kuvaa sotaa, sekä kirkon palamista ja toistaa uskonnollista otetta. Kappaleen toinen säkeistö alkaa: ”Jeesus kuolit minun tähteni / päällä yksinäisen ristipuun / Nytkö lupaat olla kanssani / vaikka menetin jo kaiken muun”.⁵¹ Sanoitus kuvaa koko sisällissodan traumaa ja vertautuu tässä erityisesti kirkon palamiseen. Kirkko on menetetty ja vain usko on jäljellä, mutta siihen halutaan kuitenkin turvata.

Kun laulua tarkastelee runona, siitä erottuu selkeä puhuja, minä, joka kuvaa tapahtumia. Klassisiin oppeihin pohjaavissa runouskäsitelyissä runon minä ei edusta yksilöä tietyssä konkreettisesti tilanteessa, vaan ylipäättensä ihmistä. ”Tulen halki” kappaleen puhuja vastaa tällaista kuvausta.⁵² Kappaleen minä ei puhu vain itsensä puolesta, vaan heijastaa koko kyläyhteisön surua. Runon puhuja puhuttelee kristinuskon Jumalaa: ”Herra saanko kerran nähdä sen maan...”, mutta puhuu myös kertovalle ja toteavalle tavalla ei niinkään suoraan puhuen kellekään: ”taivas järkkyy / kaikki riisutaan”.⁵³

”Tulen halki” kappaleen puhe käyttää tehokkeinonaan retorisia lausekuvioita, etenkin kysymystä. Kysymyksellä voidaan luoda runolle perustaa, sekä jäsenellä sitä, mikä suhde

⁴⁹ *Suojassa tuhannen siunatun kiven* 2014, kohtaus 1. Taipaleen seurakunnan arkisto.

⁵⁰ Välimäki 2008, 67, 84, 88.

⁵¹ *Suojassa tuhannen siunatun kiven* 2014, Kohtaus 1. Taipaleen seurakunnan arkisto.

⁵² Haapala 2013, 237.

⁵³ *Suojassa tuhannen siunatun kiven* 2014, Kohtaus 1. Taipaleen seurakunnan arkisto.

puhujalla on runon maailmaan ja puhetilanteeseen.⁵⁴ Näytelmissä viitataan sekä uskontoon, että kyläyhteisön kokemukseen. Runo on mitallinen ja mitta etenee tasaisesti samanpituisilla säkeillä ja säkeistöillä. Puhuja osoittaa tasaista epätoivoa, josta ei erotu suurempia tunteenpurkauksia. Koska kyseessä on näytelmä, on otettava huomioon myös puhetilanteen esittäminen visuaalisessa muodossa. Näytelmässä aluksi kappaletta laulaa yksi nainen, jonka jälkeen mies liittyy mukaan lauluun ja he laulavat yhdessä. Pikkuhiljaa näyttämölle saapuu lisää eri ikäisiä ihmisiä, jotka liittyvät lauluun mukaan.⁵⁵ Koko kylä kuvaa tapahtunutta ja sen herättämiä tunteita laulaen yhdessä.

Nimi ”Tulen halki” on nähtävissä suorana viittauksena, sekä sisällissotaan, että nimenomaan kirkon palamiseen. Runoudelle on tyypillistä puhua erilaisten kuvallisten keinojen, kuten kielikuvien ja lausekuviodien kautta.⁵⁶ Yksi tapa tehdä tämä on symboli eli sana tai käsite, joka edustaa jotakin toista asiaa. Kirjailijat käyttävät sekä yleisesti tunnettuja symboleita, että myös luovat omiaan.⁵⁷ Tuli symboloi tämän kappaleen kontekstissa jotakin negatiivista. Se polttaa kaiken pois tieltään jättäen vain surua ja tuskaa. Tulen halki on kuitenkin kuljettava; kirkon tulipalon jälkeen on osattava jatkaa elämää. Tulen halki kulkemisen voi nähdä myös koko sisällissodan symbolina. On tultu traumaattisen ja vaikean sodan läpi, kuin kulkisi tulen halki. Nyt toisella puolella sota ja kirkon palaminen näyttäytyvät vaikeana ja raskaana kokemuksena, joka ei kuitenkaan ole kokonaan vienyt toivoa. Mitään kunniakasta ja hienoa sisällissodassa ei tämän kappaleen näkemyksen kautta ole. Ulla-Maija Peltonen kuvaa, kuinka menneisyyden perinnöstä ei aina voida ottaa pelkästään positiivisia asioita, vaan on huomioitava myös vaikeat ja häpeää aiheuttavat puolet.⁵⁸ Kappalevalinnalla näytelmä ei yritä väistää menneisyyden pahuutta, vaan korostaa sitä.

”Tulen halki” kappale toimii yhtenä yhdistävistä linkeistä näiden näytelmien välillä. *Suojassa tuhannen siunatun kiven* käyttää jonkin verran samoja kappaleita, kuin vanhempi *Savinen taival*. *Savinen taival* -näytelmässä ”Tulen halki” kappaletta ei käytetä sisällissodan tai kirkon tulipalon kontekstissa, vaan kuvaamassa isovihan aikaa ja siihen liittyviä tapahtumia.⁵⁹

---

⁵⁴ Haapala 2013, 223.

⁵⁵ *Suojassa tuhannen siunatun kiven* 2014, kohta 1. Taipaleen seurakunnan arkisto. *Suojassa tuhannen siunatun kiven* DVD-tallenne 30.3.2014, Kohta 1. Taipaleen seurakunnan arkisto.

⁵⁶ Haapala 2013, 208.

⁵⁷ Haapala 2013, 209–210.

⁵⁸ Peltonen 2020, 238.

⁵⁹ Kohtauksessa kyläläiset piiloutuvat latoon, jonka paikalle saapuneen kasakat polttavat kuultuaan ladosta vauvan itkua. Kappale tulee suoraan kohtauksen jälkeen ja se lauletaan samalla asetelmalla, kuin *Suojassa tuhannen siunatun kiven* näytelmässä. Laulun aloittaa ensin yksi nainen ja sitten mies liittyy lauluun mukaan, jonka jälkeen laajempi kuoro. *Savinen taival* 1999, 11. kohta. Taipaleen seurakunnan arkisto.

Tahallaan tai tahattomasti nämä historian kipupisteet vertautuvat toisiinsa. Isovihan aika nähdään yleisesti negatiivisessa valossa, vieraan vallan vääryytenä ja pakkokeinoina. Tämän yhteyden kautta myös sisällissota näyttäytyy voimakkaasti negatiivisena, mutta myös etäännytettyä. Joku muu kuin oman kylän suomalaiset ovat aiheuttaneet pahuuden, kuten myös isovihan aikana.

Savinen taival -näytelmässä kirkon palamisen yhteydessä keskeisesti esiintyy kappale ”Rakenna kirkkosi, herra”. Kappale toistuu sekä näytelmän alku- että loppupuolella, sekä usein kun uutta kirkkoa rakennetaan. Tämä tapahtuu myös sisällissodan ja kirkon palamisen jälkeen, kun kappale alkaa soida hiljaa taustalla ja sen kautta luodaan siirtymä uuden kirkon rakentamiseen.⁶⁰ Laulun kautta luodaan jatkuvuutta, sekä toistamalla sitä näytelmän läpi, että käyttämällä sitä heti sotaa ja kirkon tulipalaa kuvanneiden kohtausten jälkeen. Sisällissodan vaikeuksista huolimatta elämä jatkuu ja kylällä pysyy kirkko. Muuta musiikkia tähän kohtaukseen ei ole lisätty. Monessa muussa näytelmän kohtauksessa ja kuvattavassa historian vaiheessa muun kerronnan tukena on yksi tai useampi kappale. Sisällissodan kohdalla se, että erillistä kappaletta ei ole korostaa tarvetta nopealle siirtymälle. Asia on tapahtunut ja se halutaan jättää menneisyyteen.

2.4 Tuntevat naiset ja syntiset vangit

Tragedia herättää sen kokijoissa aina tunteita, joko heti sen tapahtuessa tai viiveellä. Tunteet kuvataan taiteessa, etenkin draamassa, ihmisten kautta, jolloin sekä esitetyt tunteet, että näytelmän henkilöt linkittyvät kiinteästi yhteen. Näistä henkilöihahmoista näytelmissä yhdistävänä tekijänä ovat naiset kirkon palamisen ensimmäisinä todistajina ja kuvaajina. Sisällissodassa vaikeiden muistojen säilyttäjien rooli jäi usein naisille, samoin kuin rooli surra tapahtunutta. Koko yhteiskunta on sodasta lähtien käsitellyt asiaa naisten surun ja naisten tunteiden kautta.⁶¹ Tämä on esillä myös tarkastelemassani aineistossa. Naiset ovat ennen muita ne, jotka ilmaisevat surua, sekä muita negatiivisia tunteita kirkon palosta. Samalla näytelmä antaa naisille myös muita rooleja ja toiminnan tilaa. Naiset eivät ole passiivisia, vaan mukana tapahtumien kulussa. *Savinen taival* -näytelmässä naiset ovat tapahtuman

---

⁶⁰ *Savinen taival* 1999, 18. kohtaus. Taipaleen seurakunnan arkisto. Kappale on esillä myös uudemmassa *Suojassa tuhannen siunatun kiven* näytelmässä uuden kirkon rakentamisen yhteydessä. *Suojassa tuhannen siunatun kiven* 2014, Kohtaus 4. Taipaleen seurakunnan arkisto.

⁶¹ Peltonen 2003, 155, 174.

todistajia ja sen kuvaajia.⁶² *Suojassa tuhannen siunatun kiven* -näytelmässä naiset ovat ensimmäisiä, jotka puhuvat. Samalla naiset kuljettavat kertomusta eteenpäin.⁶³

Tunteet, joita naiset ilmaisevat ovat etupäässä negatiivisia, epätoivo, suru, viha, järkytys ja pelko. Tämä tapahtuu näyttämöllä myös visuaalisesti. *Savisessa taipaleessa* nainen lyhyistyy palaneen kirkon raunioille.⁶⁴ *Suojassa tuhannen siunatun kiven* -näytelmässä ”...Mut nyt mie jouvu seisomaan savuavil raunioil...”, yksi naisista ilmaisee suruaan. Kun pyydetään anteeksi kirkon polttaneiden ihmisten puolesta, yksi hahmoista ilmaisee vihaa: ”Vai anteeksi vielä”.⁶⁵ Näytelmäkirjallisuudessa kaikki, mitä henkilöt sanovat ja tekevät lavalla ovat osana muodostamassa heidän hahmojaan, sillä kerronnan keinojen käyttö ei ole samalla tavalla mahdollista kuin esimerkiksi romaanissa.⁶⁶ Tunneilmajujen kautta luodaan kuvaa siitä, miten tapahtuma näyttäytyy paikkakunnan ihmisille. Tässä tapauksessa negatiiviset tunteet eivät kohdistu ihmisiin tai ihmisryhmään, vaan yleisesti tapahtuneeseen.

Positiivisista tunteista näytelmissä esiintyy ennen kaikkea toivo paremmasta tulevaisuudesta, joka tapahtuu miesten välittämänä. *Suojassa tuhannen siunatun kiven* -näytelmässä kirkkoherra tulee toteamaan seurakunnalleen kirkollisena auktoriteettina:

”Rakas seurakunta. Ei jumala meitä hylkää, ei tuomitse häntä vastaan rikkoneita, vaan suo anteeksiannon. Hän antaa meille pian uuden, siunatun suojan kirkollisia toimituksia varten.”⁶⁷

Jumalaan vedoten auktoriteetti valaa uskon tulevaisuuteen ja kirkollisten toimitusten jatkuvuuteen. Vastaava toivon tuovan auktoriteetin rooli ei olisi ollut sisällissodan aikana naiselle samalla tavalla mahdollinen, mutta syntynyt kontrasti on silti se, että naiset ilmaisevat yhteisönsä puolesta vaikeat tunteet, kun taas miehet tuovat toivon ja varmuuden.

Näytelmäkirjallisuuteen kuuluu kaksinkertainen kommunikaatiotilanne, jossa näytelmän fiktiivisen maailman henkilöt kommunikoivat keskenään, mutta samalla näytelmän kirjailija kommunikoi yleisön kanssa. Näissä tilanteissa viesti ei välttämättä ole aina sama.⁶⁸

Käsitellyissä näytelmissä kirjoittajat ja muu työryhmä viestivät, että toivoa on, vaikka

⁶² Savinen *taival* 1999, 18. kohtaus. Taipaleen seurakunnan arkisto.

⁶³ *Suojassa tuhannen siunatun kiven*. 2014, Kohtaus 1. Taipaleen seurakunnan arkisto.

⁶⁴ Savinen *taival* 1999, 18. kohtaus. Taipaleen seurakunnan arkisto.

⁶⁵ *Suojassa tuhannen siunatun kiven*. 2014, Kohtaus 1. Taipaleen seurakunnan arkisto.

⁶⁶ Steinby ja Tanskanen 2013, 316.

⁶⁷ *Suojassa tuhannen siunatun kiven* 2014, Kohtaus 1. Taipaleen seurakunnan arkisto.

⁶⁸ Steinby ja Tanskanen 2013, 318.

tapahtuma on vaikea. Samalla näytelmän hahmot kommunikoivat toisilleen epätoivoa ja surua vaikeassa tilanteessa.

Erytinen henkilöryhmä, joita molemmissa näytelmissä kuvataan ovat kirkkoa rakentamaan tulleet siirtotyöläiset. Pertti Jurvanen kertoo kirjassaan, että paikkakunnalla ei ollut omasta takaa riittävästi kivityön ja puutyön osaajia, joten työvoimaa jouduttiin hankkimaan myös muualta. Jurvasen mukaan miehet tulivat Antreasta, Viipurista ja Lappeenrannasta, osa heistä suoraan vankileireiltä.⁶⁹ Todennäköisesti tämän vuoksi kummassakin näytelmässä näihin työmiehiin viitataan vankeina. Heitä kuvataan pelottavina ja näytelmien henkilöhahmot kutsuvat heitä syntisiksi. *Savinen taival* -näytelmässä ollaan huolissaan vankien karkeasta kielenkäytöstään, jonka ajatellaan olevan peräisin vankileireiltä. Nämä ihmiset esitetään täysin erillisinä kyläläisistä ja heidän yhteisöstään.⁷⁰ Molemmista näytelmistä löytyy, myös kohta, jossa todetaan, että syntisiä ihmisiä varten kirkkoa nimenomaan rakennetaan.⁷¹

Kuvaus ja aiheen käsittely molemmissa näytelmissä on lähes identtinen. Tiedon alkuperä on selvästi Jurvasen kirjoituksessa. Hän kuvaa, kuinka työläisten kiroilu oli saanut paikallisia pahoittamaan mielensä. Pastori Katila oli todennut, että tällaisia ihmisiä varten kirkko juuri rakennetaan.⁷² Vaikka kuvaus on suoraan näytelmien käyttämästä lähteestä, on kiinnostava valinta, että siirtotyöläisistä on haluttu puhua nimenomaan vankeina. Tällä tavalla korostetaan, kuinka he kiroilevana ja syntiseksi leimattuna joukkona tavallaan asettuvat kyläläisten alapuolelle. Papin sanojen kautta kirkkoa rakennetaan edelleen kaikille, mutta silti entiset vangit nähdään epäilyttävänä muuna. Sisällissodan kontekstissa tämä on kiinnostavaa. Suomessa ei ollut valkoisille tarkoitettuja vankileirejä, joten kielteisempi valo osuu suoraan punaisten puolelle.

---

⁶⁹ Jurvanen 1981, 128.

⁷⁰ *Savinen taival* 1999, 19. kohta. Taipaleen seurakunnan arkisto.

⁷¹ *Savinen taival* 1999, 19. kohta. Taipaleen seurakunnan arkisto. *Suojassa tuhannen siunatun kiven* 2014, kohta 5. Taipaleen seurakunnan arkisto.

⁷² Jurvanen 1981, 128.

3 Menneisyydestä luotu tarina

3.1 Kaikki yhdessä vai ei kukaan

On todennäköistä ja laajemmin hyväksytty selitys, että valkoisten tykkitulo aiheutti kirkon tulipalon. Kumpikaan näytelmistä ei kuitenkaan sano tätä käsitystä suoraan. Monet tekijät vaikuttavat siihen, kenen näkökulma näytelmissä nousee esille ja kenen syyksi kirkon palaminen koetaan: näytelmien ilmestymisaika, näytelmien taustalla olevat tahot, kuten seurakunnan osallisuus, sisällissodan luonne tapahtumana, sekä se millaisena paikallisten rooli halutaan nähdä. Molempia näytelmiä yhdistää kyläyhteisön yhtenäisyys. Ketään ei suoraan nosteta syylliseksi. Syyksi kirkon tuholle nousee yleinen ihmiskunnan pahuus, jolloin samalla, kun kukaan ei ole syyllinen, jokainen on.

Kirkon menettäminen on tapahtunut koko kylälle. Sanamuodoilla ”me” ja ”meidän” korostetaan sitä, kuinka kaikki ovat yhtäläisessä vastuussa ja yhtä syyllisiä. Historiallisessa kaunokirjallisuudessa ajallinen etäisyys sisällissodan käsittelyssä on luonut tilaa olla syyttämättä kumpaakaan osapuolta. Samalla se, kuitenkin mahdollistaa sen, että kummankaan osapuolen tekoja ei oikeuteta.⁷³ Ihminen ja ihmisen pahuus on johtanut kirkon paloon. 1990-luvulla tällainen katsontakanta nähdä sota poikkeustilanteena, joka osoittaa ihmisten pahuuden kierteen yleisty.⁷⁴ Kirkon palaminen esitetään negatiivisena asiana, kuvaamalla sitä synniksi ja vääryudeksi, josta ei kuitenkaan tarvitse enää nimetä syyllistä.⁷⁵

Kulttuurinen muisti luo ryhmille tapoja rakentaa identiteettiä ja yhteenkuuluvuutta. Se on tapa hahmottaa, keitä me olemme ja keitä emme ole, ketä kuuluu ryhmän sisäpuolelle ja keitä taas jää siitä ulos.⁷⁶ Tällaista lähestymistapaa on mahdollista soveltaa myös yhden kunnan ja sen yhteisön näkökulmaan. Näytelmät korostavat vahvasti sitä, kuinka kunnan yhteisö on ”me”, joka ei ole vastuussa sisällissodan pahuudesta. Kirkon palamiseen ovat vaikuttaneet täysin muut tahot ja tekijät, jotka jäävät tämän kollektiivisen rajauksen ulkopuolelle.

Tekijyys ja osallisuus kirkon paloon vieraannutetaan, pois kylän symbolisesta ”meistä”. Tämä tapahtuu myös erottamalla kylän ihmiset ja sodan kaksi puolta, punaiset ja valkoiset. Ainut kerta, kun punaisten tai valkoisten osuutta kirkon paloon suoraan mainitaan, on *Savinen taival*

---

⁷³ Melkas ja Löytty 2018, 31.

⁷⁴ Peltonen 2003, 260.

⁷⁵ *Suojassa tuhannen siunatun kiven* 2014, Kohtaus 1. Taipaleen seurakunnan arkisto.

⁷⁶ Assman ja Czaplicka 1995, 130.

näytelmässä, mutta samalla vastuuta ei sysätä kummallekaan näistä osapuolista. Näytelmässä tuodaan esille valkoisten tykkien ja punaisten konekiväärien kautta, että molemmilla sodan osapuolilla voi olla vaikutuksensa kirkon tulipaloon. Samoin kummankin puolen toimijuutta sodassa korostavat punaiset ja valkoiset vaatteet kirkon portailla.⁷⁷ Samalla on hyvä huomioida, että kuvatessaan historiallisia tapahtumia kirjallisuus asettuu todistajan ja silminnäkijän rooliin.⁷⁸ Ajatus on sovellettavissa myös näytelmäkirjallisuuteen. Näytelmät haluavat katsojan todistavan pahuutta, mutta olevan ottamatta kantaa sodan osapuoliin tai kahtia jakautuneisuuteen sen enempää. Kuitenkin samalla narratiiviksi muotoutuu se, että oikeastaan kukaan ei ole tapahtuneesta vastuussa.

Kirkon palaminen on ollut kyläläisille vaikea asia. Kirkko on ollut yhteisön keskuksena ja hengellisen elämän sydämenä jo vuosikymmenten ajan. Asian vaikeuden korostumisen näyttää myös, kuinka Savitaipaleen kunnan tapahtumat ja siellä eläneiden kokemukset vertautuvat koko Suomen kontekstiin. Sisällissodan muistovuoden aikaan 2018 korostettiin muun muassa demokratiaa, sovintoa ja eheyttä.⁷⁹ Samat teemat nousevat esille aineistossani. Ei nosteta sitä, mitä eri puolet tekivät ja vältetään kertomista tietyn puolen näkökulmasta. Samalla on hyvä huomioida, kuinka ”Sisällissodan pitkäaikaisvaikutukset” -hankkeen mukaan ihmisen sukutausta vaikuttaa siihen, miten hän muistaa tapahtumia, ja miten ne kulkeutuvat sukupolvelta toiselle. Tämän kautta on huomattu, kuinka valkoisen puolen jälkeläiset muistavat tapahtunutta neutraalimmin, yleensä enemmän yleisten tietojen kautta, kuten missä taisteltiin ja milloin.⁸⁰ Myöskään neutraaliutta ja tekijyyden häivyttävää lähestymistapaa ei voi sokeasti pitää täysin puolueettomana. On moraalinen valinta muistella voimakkaasti suomalaiset jakanutta sotaa puolueettomasta näkökulmasta.

Näytelmien välittämän kuvan ja näkökulman keskiöön asettuu se, onko tavoitteena rakentaa ennemmin historialliseen faktaan perustuva kuva vai luoda tietynlaista mielikuvaa. Kun ihminen lukee historiallista romaania, hän tietää lukevansa fiktiota, mutta silti vähintään tiedostamatta näkee sen osittain kuvaavan myös todellisuutta.⁸¹ Sama tapahtuu historiallisen näytelmän kohdalla. Vaikka taiteessa jopa todellisuuteen perustuva maailma on aina tietyllä tavalla fiktiivinen, taiteen kokija helposti näkee sen heijastavan maailmaa, jossa elämme. Taide voi toimia tilana, jossa ihmisten on mahdollista ymmärtää toisiaan, mutta samalla

---

⁷⁷ Savinen *taival* 1999, 18. kohta. Taipaleen seurakunnan arkisto.

⁷⁸ Melkas ja Löytty 2018, 12.

⁷⁹ Jokipii ja Liski 2022, 273.

⁸⁰ Jokipii ja Liski, 270, 276, 278. Tutkimuksessa selvitettiin kyselytutkimuksella sisällissodan muistamista.

⁸¹ Kaljundi, Laanes ja Pikkanen 2015, 12.

taiteentekijälle jää vastuu siitä, miten menneisyys on läsnä nykyisyydessä.⁸² Näytelmät luovat kuvan siitä millaisena kyläyhteisön menneisyyden halutaan näyttäytyvän, toisaalta pohjautuen todelliseen historiaan, toisaalta mielikuvien ja näkökulmien kautta. Sisällissodan todellisuudessa ihmiset olivat jakautuneet kahdelle puolelle. Fiktiivisesti luodussa mallinnuksessa näkökulmasta tulee yhteinen.

3.2 Häivytettyjä tapahtumia ja pois jätettyjä asenteita

Pelkästään sillä ei ole merkitystä, mitä sanotaan, vaan keskeistä on myös se, mitä jätetään pois. Kulttuurisen muistin dynamiikka ja yhteisen muistin rakentuminen toimii osittain samoin, kuin yksilön joitakin asioita täytyy unohtaa, jotta toisia voidaan muistaa.⁸³

Vaikenemiseen liittyy sekä puolustusreaktiota, että vastuun välttämistä. Vaikeata menneisyyttä on haastava kohdata. Siinä, mitä muistetaan, on mukana arvovalinta, jolloin myös hiljaisuudella on merkitys.⁸⁴ Aineistossani monia asioita on häivytetty tai jätetty kokonaan pois. Tästä selkein esimerkki on edellisessä luvussa esille tuotu syyllisen, toimijan ja sodan kummankaan puolen osallisuuden rajautuminen pois.

Näytelmissä konkreettinen kirkon palaminen, on käsitelty nopeasti, viitteellisesti ja enimmäkseen taiteellisilla keinoilla. Esimerkiksi sitä kauanko palo kesti ja mitä sen ympärillä tapahtui ei tuoda esille. Monet tällaiset seikat ovat satunnaisten silminnäkijähavaintojen varassa.⁸⁵ Sodan todellisuus kirkon palamisen päivänä on ollut sekavaa, eikä nykyisenkaltainen dokumentaatio ole ollut mahdollista. Se, miten palaminen konkreettisesti tapahtui, koetaan tulkintani mukaan turhaksi käsitellä, kun näytelmän tarkoituksena on kuvata nimenomaan uuden kirkon rakentamista. Mahdollisesti halutaan myös välttää epävarmojen tietojen antamista faktoina, mutta tämä ei kuitenkaan vastaa sitä, kuinka näytelmät muuten kuvaavat menneisyyttä myös mielikuvien ja tarinoiden kautta.

Yhtäkään kummankaan näytelmän hahmoista ei suoraan nimetä punaisten tai valkoisten puolelle. Esimerkiksi *Suojassa tuhannen siunatun kiven* -näytelmässä, kun lavalle juoksee sotilasasuinen nuorimies, hänen vaatteissaan ei ole merkkiä siitä edustaako hän sodan kumpaa

---

⁸² Peltonen 2020, 197–198.

⁸³ Assman, Aleida 2010, 97.

⁸⁴ Peltonen 2003, 10.

⁸⁵ Esimerkiksi Pentti Pylkkö kertoo kirjassaan monia näistä kertomuksista, kuten haastatteluun, jossa kaksi valkoisen puolen sotilasta, kertoi kirkon syttyneen palamaan sen seurauksena, että valkoisten tykkitulo osui kirkkoon. Pylkkö 2013, 377.

puolta, vaikka sisällissodan aikana Suomessa ei ollut niin sanotusti neutraaleja sotilaita.⁸⁶ Moraalinen vastuunotto tapahtuneesta on ollut sisällissodan jakautuneessa muistamisessa yksi keskeisistä ristiriidoista.⁸⁷ Vaikeasta menneisyydestä ei ole helppo asettaa yksilöitä vastuuseen, eivätkä näytelmät halua tätä tehdä.

Henkilöhahmojen esitetty puolueettomuus on taiteellinen valinta, mutta samalla kannanotto, joka pyrkii välttämään sitä, että fokus hyvässä tai pahassa olisi punaisten tai valkoisten puolella. Kuitenkin kaikkialla Suomessa, etenkin näin lähellä rintamaa, osa ihmisistä on kuulunut joko punaisiin tai valkoisiin. Suurempi osuus ihmisiä on todennäköisesti kokenut läheisyyttä ja sympatiaa jompaakumpaa puolta kohtaan. Mahdollinen tulkinta on, että näytelmissä halutaan viedä huomio enemmän kirkon palamiseen, siitä toipumiseen ja kyläläisten yhteiseen suruun. Samalla, kuitenkin ihmisten osuus sodassa rajautuu pois samoin kylän mahdollinen jakautuneisuus. Mervi Kaarnisen ja Pirkko Markolan tekstissään esittämässä esimerkissä, työläisyhteisön kuvauksesta Sigrid Backmanin sisällissotaromaaneissa, yhteisön hajoaminen vaikeassa tilanteessa on monimutkainen prosessi. Yhteisö säröilee ja jakautuu pienempiin ryhmiin, eikä välttämättä hajoa selvästi kahtia.⁸⁸ Kummassakaan näytelmässä ei ole havaittavissa tämän kaltaista yhteisön muutosta, vaan paikkakuntalaiset esitetään alusta loppuun asti yhtenäisenä rintamana.

Se lisäksi, että *Suojassa tuhannen siunatun kiven* jättää kirkon tuhon aiheuttaneet kokonaan mainitsematta, se myös vieraannuttaa heitä. Näytelmässä on repliikki: ”...mie rukoile niitten muukalaisina näyttäytyvien ihmispolojen puolesta...” Tekijöiden ja tapahtuman yhteys oman kylän väkeen häivytetään. Tämän voi nähdä joko niin, että asiaa ei haluta myöntää tai, että halutaan korostaa yhteisöllisyyttä. Samalla tosiasia on se, että taisteluihin ei osallistunut pelkästään Savitaipaleella asuneita ihmisiä. Esimerkiksi Pertti Jurvanen toteaa, että suurin osa punaisten joukoista koostui Kymenlaaksosta, esimerkiksi Kotkasta ja Haminasta, tulleista ihmisistä.⁸⁹ Todennäköisesti muukalaisiin viittaaminen on kuitenkin tyylikeino, jolla syy tapahtumista koitetaan saada jonnekin muualle. Esille nousee näytelmäkirjallisuuden haaste katsojan riittävästä informoinnista.⁹⁰ Tässä tapauksessa sodan taustoista ja tapahtumista kirkon palamisen ympärillä ei kerrota juurikaan, jolloin katsoja joutuu kuvittelemaan sen itse.

---

⁸⁶ *Suojassa tuhannen siunatun kiven* 2014, kohta 1. Taipaleen seurakunnan arkisto.

⁸⁷ Peltonen 2020, 36.

⁸⁸ Kaarninen ja Markkola 2018, 161, 171.

⁸⁹ Jurvanen 1981, 55.

⁹⁰ Steinby ja Tanskanene 2013, 296.

Paikallisten osuuden ohittavaan tulkintaan ohjataan näytelmien valitsemilla sävyillä ja näkökulmilla.

Vaikka näytelmät nojaavat vahvasti kristilliseen uskoon, pois on jätetty se, mikä rooli kirkolla ja sen papeilla oli sodassa. Huomio kiinnitetään muualle. Kirkon virallinen rooli sisällissodassa oli valkoisten puolella, vaikka ei ole tarkkaa tutkimusta kaikkien yksittäisten pappien ja seurakuntien toiminnasta.⁹¹ Historiasta löytyy myös selvästi punaisten puolelle asettuvia seurakuntien työntekijöitä, mutta esimerkiksi Kristillinen Työväenliike pyrki koko sodan ajan pitämään kiinni puolueettomasta asemasta.⁹² Savitaipalelaisten pappien ja kirkkoherrojen toiminnasta ei tiedetä kaikkea, jo mainittua Katilan pakoa lukuun ottamatta. On kuitenkin selvää, että sodan osapuolista kirkko asettuu virallisessa näkökulmassa enemmän valkoisten puolelle.⁹³ Tämä osa historiaa ei näytelmissä tule millään tavalla esille.

Myös sodan muut puolet on enimmäkseen jätetty pois. Suurelta osin kyse on varmasti taiteellisesta valinnasta. *Savinen taival* -näytelmässä kirkon palaminen on osa Savitaipaleen kirkkojen, seurakunnan ja kunnan historian pidempää jatkumoa. Kokonaisvaltaiselle sisällissodan kuvaukselle ei yksinkertaisesti ole ollut tilaa.⁹⁴ *Suojassa tuhannen siunatun kiven* -näytelmässä painopiste on nykyisen kirkon rakentamisessa ja sen vaiheissa. Edellisen kirkon palaminen on merkittävä osa tätä tarinaa, mutta muu sisällissota on helposti rajattavissa pois.⁹⁵ Dramaturgian kannalta, kun näytelmää tarkastellaan, on oleellista, mitä näytelmässä on ja miten se on järjestetty, mutta myös mitä on jätetty kokonaan pois.⁹⁶ Räikeä esimerkki muun sodan jättämisestä pois on se, että kuolemaan ei viitata juuri milläkään tavalla. Sisällissodan kompleksisuuden takia sodan erilaisten puolten kuvauksen sivuuttaminen tahattomasti tai tahallaan peittää tapahtunutta. Näytelmien katsojan ja lukijan katse siirretään muualle, tulevaisuuteen ja uudelleenrakentamiseen.

Molemmat näytelmät kuvaavat sodan jälkeisen elämän toiveikkaan ja onnellisen uuden kirkon rakentamisen kautta. *Suojassa tuhannen siunatun kiven* näytelmässä kirkkoherra Durchman toteaa: ”Seurakuntalaiset! Käykäämme työhön luottaen Jumalan ohjaukseen”.⁹⁷ *Savinen taival*-näytelmän taustalla soi ”Rakenna kirkkosi, herra”, joka toistuvana motiivina kuvaa

---

⁹¹ Haapala 2009, 23.

⁹² Mustakallio 2009, 36–37.

⁹³ Rainio 1924, 12.

⁹⁴ *Savinen taival* 1999. Taipaleen seurakunnan arkisto.

⁹⁵ *Suojassa tuhannen siunatun kiven* 2014. Taipaleen seurakunnan arkisto.

⁹⁶ Reitala ja Heinonen 2001, 26.

⁹⁷ *Suojassa tuhannen siunatun kiven* 2014, Kohtaus 1. Taipaleen seurakunnan arkisto.

uuden kirkon rakentamista, toivoa ja uskon pysyvyyttä.⁹⁸ Mitään muuta konkreettista sodankäynnin jälkeiseltä ajalta ei kuvata. Sisällissodan julkinen käsittely on muuttunut sinä aikana, mitä vuodesta 1918 on nykypäivään tultu. Yhä enemmän keskusteluun ovat nousseet punaisten kokemukset ja vankileirit.⁹⁹ Näihin näytelmät eivät viittaa juuri ollenkaan. Ainut poikkeus on *Savinen taival* näytelmässä, jossa palon jälkeen uutta kirkkoa rakennettaessa, seurakuntalainen toteaa ”Pastori, siirtotyöläiset puhuvat karkeaa kieltä. Ovat varmaan vankileirillä oppineet”¹⁰⁰, jolloin vankileirillä olemiseen viitataan lähinnä negatiivisen kautta. Yhtenäisyyttä korostettaessa sivuutetaan sodan molempien puolien tekemät vääryydet. Näytelmien kirjoitusaikana sodan eri puolista oli jo käyty julkista keskustelua, joka ei kuitenkaan näytelmätekstissä näy.

Tunnetason puolella katkeruus ja vihanpito kyläläisten välillä puuttuu lähes kokonaan. Sisällissodan jälkeen voittajat ja häviäjät joutuivat jatkamaan elämäänsä rinnakkain. Tämä tapahtui samoilla paikkakunnilla, työpaikoilla, yhteisöissä ja jopa perheissä, jolloin kauna, viha ja ristiriidat olivat hyvin erottuvia sisällissodan seurauksia.¹⁰¹ On epätodennäköistä, että Savitaipaleelta kaunan ja vihan tunteet sodan toisen puolen edustajia kohtaan olisivat näin voimakkaasti puuttuneet. Myös kirkon palamiseen on todennäköisesti liittynyt syyllistävää asennetta ja jopa vihamielisyyttä. Näytelmissä tämä ei kuitenkaan mitenkään tule esille. Osa muistin politiikka on se, kuinka kertomuksia menneisyydestä muunnellaan, parannellaan ja unohdetaan kokonaan. Historiantutkijan vastuuksi jää tällaisten asioiden havaitseminen ja tulkinta.¹⁰² Näytelmät antavat vihan ilmaisulle rajallisesti tilaa fokusoiden tulevaisuuden rakentamiseen ja yhtenäisyyteen. Ne eivät edusta todellista menneisyyttä, vaan siitä vuosikymmenet myöhemmin luotua kuvaa. Tätä korostaa etenkin *Savinessa taipaleessa* tapahtuva nopea siirtymä talvi- tai jatkosodan aikaisiin sankarihautajaisiin, joka on selvästi ollut työryhmälle helpompi ja mielekkäämpi aihe käsitellä.¹⁰³

3.3 Yhteisön muistiin piirtyvä kuva

Kaiken edellä kuvatun valossa on mahdollista tarkastella, miten kirkon palo näyttäytyy paikallisille ihmisille näytelmien kirjoitushetkellä. Osittain nämä samat käsitykset ovat

⁹⁸ *Savinen taival* 1999. Taipaleen seurakunnan arkisto.

⁹⁹ Jokipii ja Liski 2022, 273.

¹⁰⁰ *Savinen taival* 1999, 19. kohta. Taipaleen seurakunnan arkisto.

¹⁰¹ Peltonen 2020, 152–153.

¹⁰² Peltonen 2003, 13.

¹⁰³ *Savinen taival* 1999, kohta 19. Taipaleen seurakunnan arkisto.

heijastettavissa nykypäivään. Kulttuurisen muistin käsite työkaluna näyttää, millaisia puolia tapahtumasta on nostettu esille ja millaisia merkityksiä se on saanut.

Jo yleiskatsauksesta molempiin näytelmiin on mahdollista todeta, että tulipalolla on kunnalle ja sen ihmisille edelleen merkitystä, sillä aihetta on koettu mielekkääksi käsitellä draaman keinoin useamman kerran. Biologisessa mielessä vain yksilöt voivat muistaa asioita, mutta yhteisö määrittää sen, mitkä muistot ovat arvokkaita.¹⁰⁴ Tämä korostuu etenkin vuoden 2014 *Suojassa tuhannen siunatun kiven* -näytelmässä, jossa aihetta käsitellään pidempään. Vaikka kunnan nykyisen kirkon rakentaminen on näytelmässä painopisteenä, myös edellisen kirkon palaminen on nähty tarpeellisena tuoda esille. Myös aiemmin ilmestyneessä *Savinen taival* -näytelmässä kirkon palamisessa on sisällytetty osaksi kunnan kirkkojen historiaa. Kuntalaisille ja etenkin näytelmän tekijöille oma kirkko ja sen vaiheet ovat tärkeitä.

Kulttuurinen muisti liittyy aina nykyhetkeen. Nykyhetki rakentaa sitä kuvaa, joka meillä on menneisyydestä. Tietyt ajanjaksot ja tapahtumat menneisyydestä rakentavat muistin tiloja.¹⁰⁵ Savitaipaleella on tarkoituksenmukaisesti rakennettu kulttuurista muistia, jossa kirkon palaminen on merkittävässä osassa. Kulttuurinen muisti ei rakennu tyhjästä tai suoraan siirrettyinä sukupolvelta toiselle, vaan tämä tapahtuu, kun kertomukset toistuvat erilaisissa medioissa.¹⁰⁶ Aihetta on nostettu ja samalla luotu mielikuvaa esimerkiksi yhtenäisyydestä, eteenpäin menemisestä ja tulevaisuuden toivosta. Merkittävimpänä Savitaipaleen ihmisten muistissa näiden näytelmien kautta korostuu nimenomaan yhtenäisyys ja yhteisö. Viesti näytelmien tekijöiltä on se, että vaikeista asioista on mahdollista siirtyä eteenpäin. Ajatusta välitetään eteenpäin katsojille, jotka kokiessaan historian potentiaalisesti muodostavat siitä uusia käsityksiä.

Vaikka näytelmät ovat kirkon palamisen ja sisällissodan muistamisessa Savitaipaleella osa samaa jatkumoa, on hyvä ottaa huomioon myös niiden ajallinen ero, sekä keskinäiset eroavaisuudet. Näytelmässä *Savinen taival* vuodelta 1999 tapahtuma on ohitettu hyvin nopeasti muutamalla vuorosanalla. Muun muassa isovihan aika käsitellään paljon perusteellisemmin. Kuitenkin samalla mahdollisesta tekijästä puhutaan tuomalla esille valkoisten tykkituli ja huhu punaisten konekivääristä.¹⁰⁷ Sen sijaan 2014 ensiesityksessä

---

¹⁰⁴ Olick 2011, 225.

¹⁰⁵ Assman ja Czaplicka, 1995, 129–130.

¹⁰⁶ Kaljundi, Laanes ja Pikkanen 2015, 11.

¹⁰⁷ *Savinen taival* 1999, 18. kohta. Taipaleen seurakunnan arkisto.

Suojassa tuhannen siunatun kiven näytelmässä surulle ja asian käsittelylle annetaan jo aikaa, mutta samalla tekijää ei haluta ollenkaan mainita. Kirkon palaminen on yhteinen tragedia.¹⁰⁸

Näytelmien välillä oleva ero on selvä, mutta syyt eivät ole yksinkertaisia. 1990- ja 2010-luvuilla ei vuosi 1918 ole ollut lähellä. Todennäköisesti 1990-luvulla on ollut elossa enemmän ihmisiä, joille sisällissota on ollut edelleen vaikea asia. Samalla sodan ja näytelmien kirjoitushetkien välille mahtuu useampia sukupolvia. Mahdollinen selitys erolle on tutkimusperinteen muutoksessa. 1990-luvulla tutkimus esimerkiksi alkoi nostaa esille yhä enemmän julmuuksia, kuten teloituksia.¹⁰⁹ Samaan ajanjaksoon osuu myös historioitsija Heikki Ylikankaan *Tie Tampereelle* (1993) -kirjaan liittyvä debatti, joka osaltaan osoittaa sen, kuinka vahvoja mielipiteitä sisällissodasta kirjoittaminen edelleen aiheutti.¹¹⁰

Aika aiheesta ylipäättänsä puhumiselle on ollut kypsä 1990-luvulla, mutta edelleen ilmapiiri on tehnyt siitä haastavan lähestyä. On mahdollista, että kirkkonäytelmien kirjoittajat sekä tekijät ovat havainneet tämän ja sen vuoksi vältelleet aihetta. On myös vaikea tietää, millaista paikallinen keskustelu ja sen arkuus aiheen ympärillä on ollut. 2014 Ylikankaan osaltaan aloittama tutkimusperinne lähestyä sotaa tavallisten ihmisten näkökulmasta on ollut voimissaan jo kaksi vuosikymmentä.¹¹¹ Tämä näkyy *Suojassa tuhannen siunatun kiven* -näytelmässä. Kuvaus on rajautunut kyläläisten näkökulmaan. Siitä huolimatta, vaikka 1990-luvun jälkeen vuoteen 2014 tultaessa sisällissotatutkimus on lisääntynyt, historiallinen ote kirkon palamisen syihin puuttuu tekstistä kokonaan.

Lopulta molemmat näytelmät tekevät saman asian, mutta vain eri tavoilla. *Suojassa tuhannen siunatun kiven* häivyttää tapahtumaa sisällöllisin keinoin, kun taas *Savinen taival* ajankäytön kautta. Muistamiseen vaatii pohdintaa sallitusta ja kielletystä, mitä on lupa muistella ja mistä tulee vaieta.¹¹² Jos vaikeita kokemuksia ei voida jakaa yhdessä, taakka niistä jää aina kuitenkin jollekulle.¹¹³ On mahdollista, että vaikeat muistot ja niihin liittyvät vaikeat tunteet siirtyvät sukupolvelta toiselle. Tämän voi ajatella näkyvän myös siinä, että samassa kunnassa, osin samojen ihmisten tekemänä on koettu tarve vielä toisella näytelmällä käsitellä samaa

---

¹⁰⁸ *Suojassa tuhannen siunatun kiven* 2014. Taipaleen seurakunnan arkisto.

¹⁰⁹ Peltonen 2020, 15.

¹¹⁰ Yliknakaan teos kuvaa sisällissotaa uudella tavalla muistitietotutkimuksen näkökulmasta tuoden sisällissodan takaisin keskusteluun hetkenä, jolloin vanhempien tutkijoiden sukupolven näkemyksen mukaan sisällissodasta ei ollut enää mitään uutta sanottavaa. Tikka 2014, 329–330. Kirja herätti voimakasta keskustelua etenkin Etelä-Pohjamaalla, joka osoitti, kuinka kipeä aihe sisällissota edelleen on. Kaakkinen, 6.12.2022. Yle.fi.

¹¹¹ Tikka 2014, 329–331.

¹¹² Peltonen 2003, 20.

¹¹³ Peltonen 2020, 10.

aihepiiriä. *Savisen taipaleen* tapa käsitellä sota ja kirkon palaminen nopeasti lähes ohittaen, ei näyttäydy riittävänä.

Kulttuuriantropologi Aleida Assman puhuu kulttuurisen muistin jakamisesta aktiiviseen ja passiiviseen. Aktiivista kulttuurista muistia tuotetaan tarkoituksenmukaisesti ja siihen liittyy selkeästi valintaa ja sensuuria. Passiivinen kulttuurinen muisti tapahtuu kaanonien ja unohtamisen välimaastossa esimerkiksi arkistojen kautta. Aktiiviselle kulttuuriselle muistille keskeisiä alustoja sen sijaan ovat esimerkiksi historia ja uskonto.¹¹⁴ Näytelmät ovat osa kulttuurisen muistin aktiivisia puolia. Näytelmät esimerkiksi tuovat esille sen, kuinka vahvoja tunteita kirkon palaminen herättää, mutta jättävät pois kuntalaisten osuuden tapahtuneeseen. Kirkon tulipalo on toisaalta paikallisesti merkittävä tapahtuma, toisaalta ikävää kaukaista menneisyyttä. Sen ei anneta vaikuttaa näytelmien ilmestymisajankohdan katsojien päivittäiseen elämään.

Se, miten tapahtuma näkyy näytelmissä, heijastuu kristinuskon ja seurakunnan osallisuuden kautta. Vaikka seurakunta ei ole varsinaisesti ollut vetämässä näytelmiä ne ovat kuitenkin esitetty kirkossa kirkon juhlavuosina Savitaipaleen seurakunnan tuella ja tilaamina. Seurakunta on ollut taustavaikuttajana mahdollistamassa sitä, että nämä näytelmät ovat ylipäättänsä syntyneet.¹¹⁵ Muisteltava tapahtuma on kirkon palaminen, joka on keskeistä ihmisille uskonnollisesta näkökulmasta. Sodan jälkeen kirkon sisällä käytettiin runsaasti sanaa ”veljessota”, jonka kautta sota nähtiin ihmisten erehdyksenä. Sen lisäksi korostettiin sovintoa.¹¹⁶ Tämän historian kautta näyttäytyy luontevana, että seurakunnan tuella tehdyt näytelmät eivät edelleenkään vuosikymmeniä myöhemmin ota kantaa kirkon vaikeaan historiaan valkoisten puolella vaan korostavat yhtenäisyyttä. Vääräys todetaan, mutta samalla mennään eteenpäin. Kristillinen moraalit korostaa anteeksiantoa, eikä kirkon palosta nosteta esiin syyllisiä. Samalla paikallisen seurakunnan rooli osana Suomen evankelisluterilaisen kirkon sisällissodan historiaa jää pois.

Seurakunnan lisäksi merkittävä tekijä näkökulman taustalla on näytelmien käyttämä lähdemateriaali, etenkin Pertti Jurvasen kirjoitukset. Näytelmissä heijastuu se, miten Jurvanen kuvaa tapahtumia ja mitä näkökulmia hän amatöörihistorioitsijana haluaa tuoda esille. Sama näkyy todennäköisesti myös muiden käytettyjen lähteiden kohdalta. *Savinen taival* -

---

¹¹⁴ Assman Aleida 2010, 100–105.

¹¹⁵ Tani 2022, 126–128.

¹¹⁶ Haapala 2009, 22.

käsikirjoituksessa lähteet mainitaan suoraan.¹¹⁷ *Suojassa tuhannen siunatun kiven* - käsikirjoitus on esimerkiksi vankien kuvauksen kautta osa samaa kertomusperinnettä, vaikka käsikirjoituksessa ei avata lähdemateriaaleja. Jurvanen kertoo tapahtumista puolueettomasti ja tutkijamaisella otteella. Samalla hän kuitenkin esimerkiksi käyttää termiä ”hallituksen joukot”, joka on vahvasti linkitettyinä valkoisten tapaan nähdä sota.¹¹⁸ On mahdollista, että osittain esimerkiksi yhtenäisyyteen keskittyvä lähestymistapa, sekä tiettyjen asioiden häivyttäminen tulee juuri siitä, mitä näytelmien lähteiden tekijät ovat kokeneet tarpeelliseksi tuoda esille.

Peltonen kertoo vaikeaan historiaan tarttumisesta, että taiteen kuten tutkimuksenkaan, pääasiallinen tehtävä ei ole etsiä syyllisiä. Sen sijaan taiteen tehtävänä korostuu ymmärryksen lisääminen.¹¹⁹ Lähtökohtana ajatus on toimiva, mutta samalla se kantaa vain tiettyyn pisteeseen asti. Omassa aineistossani ei nimetä syyllistä tai vastuuta, vaan halutaan kasvattaa yhteisöllisyyden tunnetta, sekä kannustaa ihmisiä kulkemaan menneisyydestä eteenpäin. Samalla, kuitenkin kun toisia asioita nostetaan esille, toiset jäävät käsittelemättä. Taiteella on valta luoda tietynlaista näkökulmaa, mutta samalla valintojen kautta, jokin toinen näkökulma jää käsittelemättä. Näytelmissä esiintyy yksi näkökulma, joka ei kerro kaikkea, mutta valottaa paljon siitä, millainen rooli kirkon tulipalolla on Savitaipaleen yhteisessä muistissa. Kirkon palaminen ja sen kautta koko sota ovat jotakin paha menneisyydessä. Näkökulma on harkittu ja jättää paljon ulkopuolelle.

---

¹¹⁷ Savinen taival 1999. Taipaleen seurakunnan arkisto.

¹¹⁸ Jurvanen 1981, 56.

¹¹⁹ Peltonen 2020, 17.

4 Lopuksi

Tutkielmassani olen käsitellyt kirkkonäytelmien esittämää kuvaa Savitaipaleen kirkon tulipalosta vuoden 1918 sisällissodassa käyttäen työkaluinani lähilukua, kulttuurista muistia käsitteenä, sekä kirjallisuudentutkimuksen näkökulmia. Olen havainnoinut sitä, millä tavalla aineistoni on kuvannut tapahtumaa sisällön, musiikin, uskonnon, henkilöhahmojen ja tunteiden näkökulmasta. Näiden havaintojen avulla olen analysoinut sitä, millaisesta näkökulmasta käsin näytelmät kertovat aiheesta, mitä rivien välistä on luettavissa, eli mitä asioita näytelmässä ei kuvata ollenkaan, sekä millainen kuva tämän kaiken perustella tapahtuneesta rakentuu paikkakunnan kollektiivisessa muistissa.

Tutkielmani osoittaa, kuinka Savitaipaleella on näiden näytelmien kautta haluttu sekä korostaa menneisyyttä että häivyttää siitä todellista vastuuta. Kirkon palaminen on ehdottoman negatiivinen asia, mutta oleellista on keskittyä eteenpäin menemiseen ja jälleenrakentamiseen. Tapahtumasta ei syytetä ketään, vaan vastuu tapahtumasta on yhteinen. Siitä huolimatta, kuinka jakautunut sisällissodan muistaminen on ja kuinka myös Savitaipaleen kunnan sisältä löytyy jakautuneisuutta, näytelmissä tätä ei ole otettu esille. Näytelmän tekijöiltä lähestymistapa on valinta. Tämä näkyy kirkon palamiseen keskittyvissä kohtauksissa, tunnelmaisissa, laulujen sanoituksissa ja siinä, mitä henkilöhahmot sanovat ja tekevät. Samaan aikaa aihe on koettu merkitykselliseksi ja tarpeelliseksi käsitellä ja tuoda esille kahdessa eri näytelmässä Savitaipaleen nykyisen kirkon juhluvuosien yhteydessä. Kirkon tulipalo on osa paikallista kulttuurista muistia ja myös vaikea kokemus ja sen käsitteleminen yhteisön sisällä voivat kantaa pitkälle tulevaisuuteen.

Kumpikaan aineistonani toimivista näytelmistä ei halua ottaa suoraan kantaa sisällissotaan tai kumpaankaan sen puoleen, vaan näytelmät haluavat pysytellä puolueettomina.

Yhteisöllisyyttä nostava näkökulma päättyy ristiriitaiseen kuvaan, jossa kirkon palo ei ole tavallaan kenenkään syytä. Samaan aikaan on hyvä tehdä havainto, että puolueettomuuteen ei tavoitteesta huolimatta päästä. Se ei toistaiseksi sisällissotaa käsiteltäessä edes ole mahdollista. Esimerkiksi *Suojassa tuhannen siunatun kiven* näytelmässä käytetään termiä vapaussota. Näytelmät myös häivyttävät ja jättävät pois paljon asioita esimerkiksi sisällissodan muista puolista, kyläläisten omasta osuudesta sotaan ja evankelisluterilaisen kirkon roolista sodan aikana. Tulkintani mukaan tähän liittyy kiinteästi myös uskonnolliset vaikutukset, sekä näytelmissä kuvatun historian taustalla käytetyt lähteet.

Tällaisen aineiston kautta on tärkeää pohtia taiteen vastuuta menneisyyden välittämisessä. Vaikka taide on aina tekijöidensä tulkinta esitettävästä aiheesta, se, mikä on totta ja mikä ei, ei aukottomasti aina avaudu katsojalle. Myös kuva menneisyydestä, joka ei suoraan vastaa todellisuutta vaikuttaa katsojiinsa. Sisällissodan kontekstissa tämä liittyy etenkin siihen, miten ihmiset käsittelevät menneisyyttä. Ulla-Maija Peltonen toteaa, että vaikka emme voi vaikuttaa siihen, mitä on tapahtunut menneisyydessä, meillä on valta vaikuttaa siihen, miten historia on läsnä nykypäivässä.¹²⁰ Sen vuoksi sillä on merkitystä, että Savitaipaleen kirkon palamista on ylipäättänsä käsitelty näytelmien keinoin. Asiaa ja siihen liittyvää kokemusta ei ole päästetty katoamaan historian hämärään. Samalla on tärkeää tarkastella myös, miten tämä kuva on luotu. Puolueeton ja yhteisöllisyyttä korostava sisällissota ei ole koko totuus. Analyysi siitä, mitä historiasta kerrotaan ja miten se tehdään asettaa taiteen vastuuseen, sekä mahdollistaa uudet näkökulmat. Sisällissota ja kirkon palaminen ovat kummassakin näytelmässä vain yksi aihe muiden käsittelyjen joukossa, joten näytelmät tarjoaisivat vielä paljon aineistoa Savitaipaleen paikallisen historiakuvan luomisesta ja sen analyysistä.

Savitaipaleen tapahtumat, sekä niiden uudelleentuottaminen teatterikerronnan kautta ovat laajemmin osa sitä, miten sisällissota ja sen tapahtumat näkyvät koko Suomen kulttuurisessa muistissa. Jo 1930-luvulta eteenpäin Suomessa ryhdyttiin viettämään sovinnollisuuden viikkoa liittyen sisällissodan muistamiseen.¹²¹ Näytelmät tulevat sovittelevan ja yhteisöllisyyttä korostavan näkökulman kautta osaksi koko Suomen muistamisen historiaa. Samalla kaikki sisällissodan tapahtumat ovat tietyllä tavalla erityisiä.¹²² Niillä on oma merkityksensä tapahtumat kokeneiden jälkeläisille ja samalla alueella asuville ihmisille. Aineistoni on Savitaipaleella sen kirjoitus- ja esityshetkinä eläneiden ihmisten tapa muistaa ja nähdä menneisyytensä. Se, mitä Savitaipaleella kirkon palamisen hetkellä todella tapahtui tai mitkä konkreettiset syyt siihen johtivat, jää osittain historian hämärään. Se ei kuitenkaan poista menneisyydeltä sen merkitystä.

---

¹²⁰ Peltonen 2020, 198.

¹²¹ Peltonen 2003, 258.

¹²² Itkonen ja Nevala, 2018 313.

Lähteet

Alkuperäislähteet

- Savinen taival*. Käsikirjoitus: Anna-Mari Kaskinen. Sävellys: Pekka Simojoki. Ohjaus: Arto Myllärinen. Savitaipale, 1999. Taipaleen seurakunnan arkisto.
- Savinen taival* VHS-tallenne. Käsikirjoitus: Anna-Mari Kaskinen. Sävellys: Pekka Simojoki. Ohjaus: Arto Myllärinen. Kuoro- ja orkesterisovitukset: Taisto Taalikainen. Koreografia: Elsi Hirvi. Puvustus: Päivi Mikkola ja Onerva Hemmilä. Maskeeraus: Mari Pakkanen. Valaistus ja ääni Markku Tanninen. Videotalliointi: Visiotiainen Ay. Savitaipale, 13.3.1999. Taipaleen seurakunnan arkisto.
- Suojassa tuhannen siunatun kiven*. Alkuperäiskäsikirjoitus: Ismo Tuhkalainen. Dramatisointi ja ohjaus. Arto Myllärinen ja Tiia Kinnunen. Savitaipale, 2014 Taipaleen seurakunnan arkisto.
- Suojassa tuhannen siunatun kiven* DVD-tallenne. Alkuperäiskäsikirjoitus: Ismo Tuhkalainen. Dramatisointi ja ohjaus. Arto Myllärinen ja Tiia Kinnunen. Musiikinjohto: Sanna Pulkkinen. Ohjaajan assistentti: Tiia Kinnunen. Lavastus: Mervi Helenius, Aleks Tiainen. Maskeeraus: Jaana Mentula, Tiina Muukka. Valot/äänentoisto: Ak/Sound, Jari Välimäki, Olli Liukkonen. Tuotanto: Välijoen Ns Riento ry/ Munna Kunttu, Lilja Lind, Päivi Tiainen. Savitaipaleen seurakunta. Savitaipale, 30.3.2014. Taipaleen seurakunnan arkisto.

Aikalaislähteet

- Jurvanen Pertti: *Savitaipale kotiseutuni*. Savitaipaleen kunta. Savitaipale, 1981.
- Pylkkö Pentti: *Vaiettu vuosi Savitaipaleen rintama 1918*. Savitaipaleen Aura. Savitaipale, 2013.
- Tani, Markku: *Soi kunniaksi luojan Savitaipaleen kirkkokuoro 1922–2022*. Savitaipaleen kirkkokuoro ry. Savitaipale, 2022.

Tutkimuskirjallisuus

- Assman, Jan ja Czaplicka John: Collective Memory and Cultural Identity. New German Critique. No.65. 1995. 125-133. <https://doi-org.ezproxy.utu.fi/2443/10.2307/488538>
Viitattu: 18.1.2025.

- Assman Jan: Communicative and Cultural Memory. Teoksessa *A companion to cultural memory studies*. Toim. Erll, Astrid ja Nünning, Ansgar. yhteistyössä Young, Sara B. Berliini/New Your 2010. 109-118.
- Assman, Aleida: Canon and Archive. Teoksessa *A companion to cultural memory studies*. Toim. Erll, Astrid ja Nünning, Ansgar. yhteistyössä Young, Sara B. Berliini/New Your 2010. 9-107.
- Erll, Astrid: Cultural Memory Studies: An Introduction. Teoksessa *A companion to cultural memory studies*. Toim. Erll, Astrid ja Nünning, Ansgar yhteistyössä Young, Sara B. Berliini/New Your 2010. 1–15.
- Haapala, Pertti: Kun kansankirkko hajosi. Teoksessa: *Kirkko ja sisällissota*. Toim. Huhta, Ilkka. Suomen kirkkohistoriallinen seura. Helsinki 2009. 17–23.
- Haapala, Vesa: Lyriikka. Teoksessa, *Johdatus kirjallisuusanalyysiin*. Toim. Mäkikalli, Aino ja Steinby, Liisa. SKS. Helsinki, 2013.
- Heimo, Anne ja Lintunen Tiina: Luotauksia sisällissodan jälkiin. Teoksessa: *Sisällissodan jäljet*. Toim. Lintunen, Tiina ja Heimo, Anne. Työväen historian ja tutkimuksen seura, 2018. 7–23.
- Huhta, Ilkka: *Papit sisällissodassa 1918*. Kustannus-Osakeyhtiö Kotimaa / Kirjapaja. Helsinki 2010.
- Itkonen, Hannu ja Nevala, Arto: Varkauden vuoden 1918 tulkinnat ja tulkitsijat. Teoksessa: *Sisällissodan jäljet*. Toim. Lintunen, Tiina ja Heimo, Anne. Työväen historian ja tutkimuksen seura, 2018. 291–324.
- Jokipii, Iikka ja Liski, Virva: Vuoden 1918 ylisukupolvinen muistaminen. Teoksessa: *Muistitietotutkimuksen paikka Teoriat, käytännöt ja muutos*. Toim. Savolainen, Ulla ja Taavetti, Riikka. SKS. Helsinki, 2022. 270–285.
<https://oa.finlit.fi/books/e/10.21435/skst.1478> Viitattu: 18.1.2025.
- Kaarninen, Mervi ja Markkola, Pirjo: Perhe muuttuu sisällissodan näyttämöksi. Teoksessa: *Toistemme viholliset? Kirjallisuus kohtaa sisällissodan*. Toim. Melkas, Kukku ja Löytty, Olli. Vastapaino. Tampere, 2018. 161–178.
- Kaljundi, Linda; Laanes, Eneken ja Pikkanen, Ilona: Preface. Teoksessa: *Novels, histories and Novel Nations Historical Fiction and Cultural Memory in Finland and Estonia*. Toim. Kaljundi, Linda; Laanes, Eneken ja Pikkanen, Ilona. SKS. Helsinki, 2015. 8–25.
<https://directory.doabooks.org/handle/20.500.12854/39408> Viitattu: 18.1.2025.

- Kleemola, Olli: Sotienvälisen ajan kuvateosten sisällissota. Teoksessa: *Sisällissodan jäljet*. Toim. Lintunen, Tiina ja Heimo, Anne. Työväen historian ja tutkimuksen seura, 2018. 265–291.
- Melkas, Kukku ja Löytty, Olli: Miten kirjallisuus kohtaa sodan? Teoksessa: *Toistemme viholliset? Kirjallisuus kohtaa sisällissodan*. Toim. Melkas, Kukku ja Löytty, Olli. Vastapaino. Tampere, 2018. 9–12.
- Melkas, Kukku ja Löytty, Olli: Sisällissotakirjallisuuden laskoksia. Teoksessa: *Toistemme viholliset? Kirjallisuus kohtaa sisällissodan*. Toim. Melkas, Kukku ja Löytty, Olli. Vastapaino. Tampere, 2018. 13–33.
- Mustakallio, Hannu: Kirkon johto, pappispoliitikot ja herätysliikkeet. Teoksessa: *Kirkko ja sisällissota*. Toim. Huhta, Ilkka. Suomen kirkkohistoriallinen seura. Helsinki 2009. 24–42.
- Ohrvik, Ane: *What is close reading? An exploration of a methodology*. Rethinking history. Journal of Theory and practise Vol. 28. 2024. 238-260. <https://www-tandfonline-com.ezproxy.utu.fi:2443/doi/ref/10.1080/13642529.2024.2345001?scroll=top> Viitattu: 26.11.2025.
- Olick, Jeffrey K.: From ”Collective Memory: The Two Cultures” Teoksessa: *The Collective Memory Reader*. Toim. Olick, Jeffrey K., Vinitzky-Seroussi Vered ja Levy, Daniel. Oxford University Press, 2011. 225–228.
- Peltonen, Ulla-Maija: Historian kipujälkiä. Teoksessa: *Barbaria ja unohdus Historian kipujälkiä*. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 2020. 9–28.
- Peltonen Ulla-Maija: Muistaa vai unohtaa? vuoden 1918 vaikea historia. Teoksessa: *Barbaria ja unohdus Historian kipujälkiä*. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 2020. 29–52.
- Peltonen Ulla-Maija: Hauras hyvyys ja anteeksianto sodan muistoissa. Teoksessa: *Barbaria ja unohdus Historian kipujälkiä*. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 2020. 145–166.
- Peltonen, Ulla-Maija: ”Pohjoinen Guernica” – Muistitieto ja kaunokirjallisuus kulttuurisena muistina. Teoksessa: *Barbaria ja unohdus Historian kipujälkiä*. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 2020. 167–206.
- Peltonen, Ulla-Maija: Barbaria ja unohdus. Teoksessa: *Barbaria ja unohdus Historian kipujälkiä*. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 2020. 207–252.
- Peltonen, Ulla-Maija: *Muistin paikat Vuoden 1918 sisällissodan muistamisesta ja unohtamisesta*. SKS. Helsinki, 2003.

- Reitala, Heta ja Heinonen, Timo: Dramatisoitua todellisuutta. Teoksessa: *Dramaturgioita*. Toim. Reitala, Heta ja Heinonen, Timo. Palmenia kustannus. Helsinki, 2001.
- Steinby, Liisa ja Tanskanen, Katri: Näytelmäkirjallisuus eli draama. Teoksessa, *Johdatus kirjallisuusanalyysiin*. Toim. Mäkikalli, Aino ja Steinby, Liisa. SKS. Helsinki, 2013.
- Tikka, Marko: Kaksikymmentä vuotta kapinaa. *Historiallinen aikakauskirja* 3/2014 Vol 112. 2014.
- Välimäki, Susanna: *Miten sota soi? Sotaelokuva, ääni ja musiikki*. Tampereen yliopistopaino oy. Tampere, 2008.
- Ylikangas, Heikki: Sisällissota. *Historiallinen aikakauskirja* 2/1993: 1918. 1993.

Muut lähteet

- Kaakkinen, Elina: Emeritusprofessori Heikki Ylikangas: Vapaassa maassa historiasta pitääkin olla erilaisia tulkintoja. 6.12.2012. Yle.fi. <https://yle.fi/a/3-9283636> Viitattu: 16.12.
- Rainio, R.: Mikko Katila. Herättäjän talvikynttilät, 1924. 10–12.
- Savitaipaleen. Mukana olleen kuvaus. Karjala. No 94 25.4.1919.
- Valkoiset kirkon polttajina. Toveri. No. 212 10.9.1920.